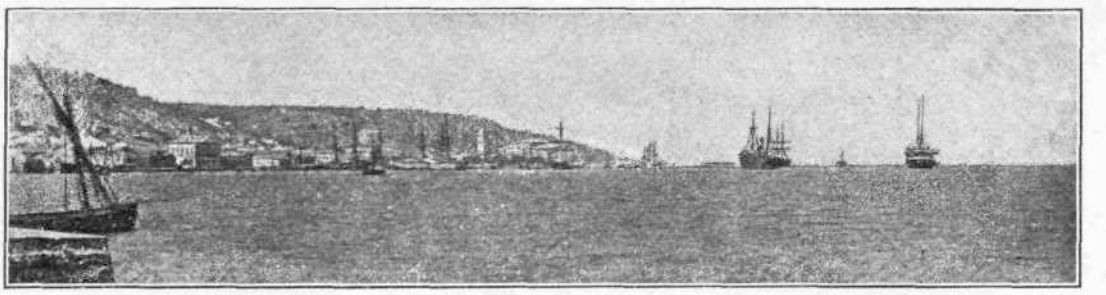

ΖΑΚΥΝΘΟΣ

ΠΟ τὰ τόσα σου νησιά, πατρίδα ἀγαπημένη,
Ἕνα παντοῦ καὶ πάντοτε μὲς στὴν καρδιά μου μένει.
Τὴν ὥρα ποῦ τὸ γέννησεν ἡ γαλανὴ μητέρα
Τοὔδωσε πρῶτο δῶρο της τὸν ἀρμυρὸν ἀγέρα
Τὸ Μπάτη, μὲς στὴ χειμωνιὰ τὴ ζέστη νὰ τοῦ φέρῃ,
Καὶ τὴ δροσοῦλα τὴν καλὴ σὰν ἔρθῃ καλοκαίρι.
Καὶ πότε μὲ τὸ χτύπο της γλυκὰ τὸ νανουρίζει
Κι ὄνειρα χίλια ἀμίλητα στὸν ὕπνο του χαρίζει,
Πότε στοὺς βράχους ἄγρια τὸ κῦμα της ξεσπάζει
Καὶ πέρα τὴν ἀκρογιαλιὰ μὲ τὸν ἀφρὸ σκεπάζει.
Ἐκεῖ πυκνὰ καὶ σκοτεινὰ τὰ δάση πρασινίζουν,
Κι ἀπὸ τὸ βάρος τὸ πολὺ στὸ χῶμα γονατίζουν
Τὰ φορτωμένα κλήματα στὰ πλουτοφόρα ἀμπέλια.
Ἐκεῖ παρθένες ντροπαλὲς μὲ τ' ἄδολά τους γέλια
Κάτω ἀπὸ τὶς πορτοκαλλιὲς τὶς ὧρες τους περνοῦνε,
Τὴν ὥρα περιμένοντας μ' ἄνθη νὰ στολιστοῦνε.
Ἐκεῖ στοὺς κάμπους τοὺς χλωροὺς τὰ ποταμάκια τρέχουν
Καὶ κρουσταλλένια, δροσερά, τὶς ῥοδοδάφνες βρέχουν
Ποῦναι μὲς στὸν καθρέφτη τους παντοτινὰ σκυμμένες.
Ἐκεῖ φυτρώνουν οἱ μυρτιὲς πρασινοφουντωμένες.
Ἐκεῖναι πάντοτε ἄνοιξη, καὶ πάντοτε λουλούδια,
Καὶ τῶν πουλιῶν χαρούμενα, γλυκόλαλα τραγούδια.

Καὶ ποιό 'ναι τὸ καλὸ νησὶ ὁπῶχει τέτοια χάρη ;

Ὦ Ζάκυνθο πεντάμορφη κ' ἰονικὸ καμάρι,
Οἱ Χάρες μὲ τὸν Ἔρωτα σὲ χρόνια περασμένα
Γιὰ τοὺς χοροὺς τοὺς θεϊκοὺς ἐδιάλεγαν ἐσένα.
Στὴν ἄσπρη σου τὴν ἀμμουδιὰν ἀφροντυμένες εἶδες
Νὰ παίζουν μὲ τὰ κύματα ξανθὲς Ὠκεανίδες.
Μέσα στὸν ἴσκιο τῶν πηγῶν Νυφοῦλες μαυρομάτες
Ἐκρύβουνταν, καὶ πείραζαν μὲ γέλια τοὺς διαβάτες.

Καὶ τώρα ἀκόμη ὁ Ἔρωτας κ' οἱ Χάρες σ' ἀγαποῦνε,
Καὶ τώρα ἀκόμη στὶς πηγὲς Νεράϊδες ἀγρυπνοῦνε,
Καὶ τώρα τ' ἀκουσμένα σου, τ' ἀλόγιστα παιδιά,
Τραγούδια ἔχουν στὰ χείλια τους κι ἀγάπη στὴν καρδιά!

Κι ἂν κάπου κάπου ὁ γίγαντας ποῦ κοίτεται στὸ χῶμα
Ζηλεύῃ τόσην ὀμορφιὰ ποῦ διαλαλεῖ τὸ στόμα,
Καὶ δέρνεται, λυσσομανᾷ καὶ χαλασμὸ γυρεύῃ,
Μὰ ἡ Ὀμορφιὰ παντοτινὰ στὸν κόσμο βασιλεύει,
Καὶ κεῖ ποῦ ἐκεῖνος ἔφερε τὸν τρόμο καὶ τὴ φρίκη,
Αὐτὴ χαρίζει τὴ ζωή, τὴ γαληνιά, τὴ νίκη!

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΑΝΟΣ.

ΖΑΚΥΝΘΟΣ

Διατηρῶ ζωηρὰν τὴν ἐκτάκτως περικαλλῆ εἰκόνα τῆς Ζακύνθου, ὡς ἐπαρουσιάσθη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου τὴν τελευταίαν φοράν, καθ' ἣν ἀνεχώρουν ἐκεῖθεν. Ἦτο πρωΐα Νοεμβρίου, μία τῶν θαυμασίων ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἀμφιβάλλεις ἂν προσημαίνουν ἡμέραν φθινοπώρου ἢ ἀνοίξεως. Ὁ ἥλιος, δίσκος λαμπρὸς ἄνευ ἀκτίνων ἔτι, μόλις εἶχεν ὑψωθῆ ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα, χρυσοειδὴ καὶ ἐλαφρῶς ροδινὸν ὑπεράνω τῆς σειρᾶς τῶν πελοποννησιακῶν ὀρέων, ἐπὶ τῶν ὁποίων τῆς Ζακύνθου ἡ φωτεινὴ ὡραιότης ἐπιρρίπτει αἴγλην ἐξιδανικεύουσαν. Οὐδ' ἡ ἐλαχίστη ριπὴ ἐφέρετο ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ τὸ ὕδωρ ἠρεμοῦν εἶχε σχηματίσει ἀπέραντον κάτοπτρον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀντενακλᾶτο ὁ κυαναυγὴς οὐρανὸς μὲ τὰ λευκά του νεφύδρια καὶ δάσος ὁλόκληρον ἱστῶν. Ἡ λέμβος μας ἐφέρετο ταχεῖα πρὸς τὸ ἠγκυροβολημένον ἀτμόπλοιον, ἐν ᾧ ἀπὸ τῶν ρυθμικῶς ἀνυψουμένων κωπῶν της ἔσταζον εἰς τὴν θάλασσαν πληθὺς σαπφείρων καὶ ἀδαμάντων. Καὶ ἐφ' ὅσον ἀπεμακρυνόμεθα, ἐπὶ τοσοῦτον ἀπεκαλύπτετο πρὸ ἡμῶν εὐρύτερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον τὸ διπλοῦν πανόραμα τῆς πόλεως, ἐν ἀληθὲς καὶ πραγματικὸν ὑπεράνω, καὶ ἐν ὀνειρῶδες, ἀντίπουν, ἐντὸς τοῦ κατόπτρου τῆς θαλάσσης. Ἡ μακρὰ καὶ λευκὴ γραμμὴ τῆς παραλίας, μὲ τὰς ἀποβάθρας της, μὲ τὰς ἐξέδρας της καὶ μὲ τὰς ὡραίας της οἰκίας, διαφαινομένας μεταξὺ τῶν ἱστῶν τῶν κατὰ μῆκος τῆς προκυμαίας προσδεδεμένων πλοίων· ἡ καμπύλη τοῦ ἐνετικοῦ φρουρίου, ἡ ὑπερκειμένη τοῦ μικροῦ ἀμφιθεάτρου τῶν οἰκοδομῶν· ἡ μακρὰ σειρὰ τῶν οἰκιῶν τοῦ Ἄμμου μὲ τὰς στοάς, ἀφ' ἧς ὑψοῦται παρὰ τὸν αἰγιαλὸν τὸ κωδωνοστάσιον τοῦ Ἁγίου Ὑψηλόν, εὔγραμμον, κρύπτον ἐν ἐλαφρᾷ τινι ὁμίχλῃ τὴν πυραμοειδῆ αὐτοῦ κορυφήν· ἐκεῖθεν ὁ βαρὺς ὠχροκίτρινος ὄγκος τοῦ Θεάτρου, ἐσφηνωμένος μεταξὺ δύο κωδωνοστασίων, τῆς χαμηλῆς σκιερᾶς πυραμίδος τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τοῦ ἐλαφροῦ καὶ χαρίεντος πύργου τῶν Ἁγίων Πάντων· οἱ σιδηροῖ σταυροί, οἱ ἐπὶ τῶν ἄλλων χαμηλοτέρων καὶ ἀφανεστέρων κωδωνοστασίων, οἱ χωρίζοντες τῇδε κἀκεῖσε τὸ σύμπλεγμα τῶν οἰκοδομῶν· οἱ ἔνθεν καὶ ἔνθεν κλείοντες τὸ θέαμα καταπράσινοι λόφοι, οἱ βυθιζόμενοι ἠρέμα εἰς τὴν θάλασσαν, μὲ τοὺς λευκοὺς μεμονωμένους των οἰκίσκους ἢ τοὺς ναούς, τοὺς στίζοντας ζωηρῶς τὴν πρασιάν· ὁ ὑψηλὸς ἰσοβαφὴς **Σκοπὸς** μὲ τὰς ποικίλας του φωτοσκιάσεις καὶ μὲ τὸ χαρακτηριστικόν του τροῦλον· μία ὑψηλὴ καπνοδόχος ἀτμομηχανῆς ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως, ἑλκύουσα τὸ βλέμμα περισσότερον ὅλων διὰ τοῦ ἐρυθροῦ αὐτῆς χρώματος καὶ ζωηρότατ' ἀντανακλωμένη ἐν τῇ θαλάσσῃ,—τοιαῦται ἦσαν αἱ κύριαι λεπτομέρειαι, καὶ ἄλλαι ἄπειροι μικραὶ καὶ φευγαλέαι, αἱ συνιστῶσαι τὸ πανόραμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐτρύφων οἱ ὀφθαλμοί μου. Ἀλλὰ τίς λόγος, ὅσον λεπτομερὴς καὶ ἂν γίνῃ, θὰ δυνηθῇ νὰ χρωματίσῃ καὶ νὰ ἐμψυχώσῃ τὰς λεπτομερείας, ὥστε νἀναπαραστήσῃ πρὸ τοῦ ἀναγνώστου ὁμοίως ἐκφραστικόν, ἔμψυχον, ζωηρὸν τὸ σύνολον, ὡς ἑλκύει τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν διὰ τῶν γραμμῶν του, διὰ τῶν χρωμάτων του, διὰ τῆς αἴγλης του, εἰς πᾶσαν ὥραν καὶ εἰς πᾶσαν ἐποχήν; Καὶ πῶς νὰ το περιγράψω ἐπὶ πλέον τὴν στιγμὴν ἐκείνην τῆς ἀνατολῆς, ἐν ᾧ ὁ ἥλιος ἀντανακλῶν τὸ ἀσθενές του κιτρινωπὸν φῶς ἐπὶ τῶν ὑαλωμάτων τῆς πόλεως, ἀνῆπτεν ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἐπὶ τῶν συμπλεγμάτων τῶν οἰκιῶν ὡσεὶ λαμπτῆρας ἠλεκτρικούς, ἀρρήτου καλλονῆς, παρέχοντάς μοι τὴν ἰδέαν φαιδροῦ τινος μειδιάματος, τὸ ὁποῖον μοὶ ἐμειδία οἰονεὶ τὸ τοπίον τῆς ὡραίας πατρίδος, τὴν ὁποίαν ἐγκατέλειπον τὴν πρωΐαν ἐκείνην, διὰ νὰ ἐπανίδω τίς οἶδε πότε καὶ πῶς; . . . .

Πολλάκις ἔκτοτε, κατὰ τὰ δύο παρελθόντα ἔτη, ἀνεπόλησα τὴν εἰκόνα ταύτην τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς καλλονῆς, ὅταν αἱ περὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων καὶ ἐπιμόνων σεισμῶν εἰδήσεις, μ' ἐνέβαλλον εἰς ἀνησυχίαν περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς νήσου καί μου ἀνεζωπύρουν τὸν φόβον,—φόβον τὸν ὁποῖον πᾶς Ζακύνθιος ἐκ τῶν δεδομένων τοῦ παρελθόντος ἔχει οἰονεὶ ἔμφυτον,—περὶ μελλούσης τινὸς καταστροφῆς. Κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τὸ κακὸν ἐδεινώθη. Αἱ δονήσεις ὑπερέβησαν τὸ σύνηθες μέτρον τῆς σεισμικῆς ἐπιδημίας, ἥτις φαίνεται βασιλεύουσα ἐκεῖ διαρκῶς. Οὕτω δ' ἐπῆλθε τὸ μοιραῖον καὶ προσδοκώμενον τέλος, ἐν μέσῳ ἐπιτελείου πολυπληθοῦς ἄλλων μικροτέρων, προηγουμένων καὶ ἀκολουθούντων, ὁ καταστρεπτικὸς σεισμὸς τῆς 18ης πρὸς τὴν 19ην Ἰανουαρίου, ὁ μεταβαλὼν εἰς σωρὸν ἐρειπίων οἰκτρῶν τὴν πρὶν ἀνθοῦσαν καὶ εὔμορφον νῆσον.

Ὅστις δὲν ἔτυχεν ἐν τῇ ξένῃ μακράν, ἔχων ἐπὶ τοῦ βιαίως συγκλονισθέντος ἐδάφους τὴν πατρικὴν στέγην καὶ ὑπὸ ταύτην ὅ,τι προσφιλέστερον ἐν τῷ κόσμῳ, ἀπὸ τῆς μητρός του μέχρι τῶν βιβλίων του, ἀδύνατον εἶνε νὰ φανταασθῇ τὸν σπαραγμόν, τὸν ὁποῖον ἐνέχει ἡ πρώτη συγκεχυμένη εἴδησις σεισμοῦ καταστρεπτικοῦ· ἀλλ' οὔτε τὴν φρίκην του ὅλην εἶνε ἱκανὸς νἀναπλάσῃ διὰ τῆς φαντασίας του μόνον καὶ τῆς περιγραφῆς, ὁ μή ποτε ὑποστὰς τὴν σκληρὰν δοκιμασίαν, εἰς ἣν ἡ φύσις ἀρέσκεται τόσῳ συχνὰ νὰ ὑποβάλλῃ τὰ τέκνα της. Ἐνθυμοῦμαι τὸν σεισμὸν τῆς 15ης Αὐγούστου ἐν Ζακύνθῳ, ἀντίκτυπον μόλις τῆς ἐν τῇ Δυτικῇ Πελοποννήσῳ καταστροφῆς, ἀλλὰ τὸν ἰσχυρότερον ἐξ ὅσων ἔχω αἰσθανθῆ. Ὁποία βοὴ καταχθονία, ὡσεὶ πνευμάτων καγχαζόντων ἐν τῇ σιγῇ τοῦ μεσονυκτίου, ὁποία σφοδρότης ἐν τῷ συγκλονισμῷ τοῦ ἐδάφους, ὡσεὶ ἀνέβρασεν αἴφνης ἀγρία, ὑπόγειος θάλασσα καὶ ἐταλάντευσεν ἐπ' αὐτῆς ὡς ἐλαφρὸν σκάφος πλοίου τὴν ξηράν!... Ἀδύνατον νὰ φανταασθῇ τις τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐσείετο ἡ οἰκία. Ὡς ἐστηριζόμην ἐπὶ τοῦ παραθύρου τοῦ ὑψηλοτέρου δώματος, ἐνόμιζα ὅτι κάποιος δαίμων ὑπερφυής, ὁ σεισμὸς αὐτὸς προσωποποιημένος τὴν εἶχεν ἐναγκαλισθῇ καί την ἔσειε καί την ἐκράδαινε μετὰ μανίας, μετ' ὀργῆς, μετὰ πείσματος, προστάζων λυσσωδῶς εἰς ἕκαστον κραδασμόν: «Πέσε! Πέσε!» ἕως οὗ παρῆλθεν ἡ ὀργή του ἢ ἀπηλπίσθη καί την ἀφῆκεν ἐπὶ τέλους νὰ ἠρεμήσῃ ὁ κακὸς Σεισμός, φέρουσαν τὰ ἴχνη τῆς βίας του.

Οὕτως ᾐσθάνθησαν καὶ πάλιν σειομένας τὰς οἰκίας των, οἱ ἀτυχεῖς Ζακύνθιοι. Ἀλλὰ τὴν φορὰν αὐτὴν ὄχι ἄνευ ζημίας. Ὅλαι σχεδὸν κατέπεσαν πρὸ αὐτῶν εἰς ἐρείπια, ἀναδώσαντα κονιορτὸν πολύν, ὁ ὁποῖος συνεκάλυψε τὴν πόλιν διὰ νέφους πυκνοῦ. Καὶ ὅταν τὸ νέφος αὐτὸ διελύθη, αἱ πρῶται λάμψεις τῆς ἠοῦς δὲν ἐφώτισαν τὸ φαιδρὸν καὶ ὡραῖον θέαμα, τὸ ὁποῖον ἐφώτισαν τὴν προτεραίαν... Ἡ Ζάκυνθος κατεστράφη. Οἱ πτωχοὶ Ζακύνθιοι ἐστερήθησαν τὰς στέγας των, τὴν περιουσίαν των, τὴν ἐργασίαν των, τὴν φαιδρότητά των, τὴν ἄνεσίν των. Καὶ τὸ ἔδαφος σείεται διαρκῶς ὑπὸ τοὺς πόδας των καὶ προσθέτει ἐρείπια ἐπὶ τῶν ἐρειπίων· καὶ ἡ βροχὴ καὶ ἡ χάλαζα συμπληροῦσι τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς καὶ τὸ ψῦχος τοῦ ἐκτάτου χειμῶνος διπλασιάζει τὰς κακουχίας, τὰς στερήσεις, τὸν τρόμον, τὴν ἀπόγνωσιν. Ὁποία μεταβολὴ εἰς ὀλίγων δευτερολέπτων διάστημα! Λέγουσιν ὅτι ἀπὸ τοῦ ἀτμοπλοίου ἡ θέα τῆς κατεστραμμένης Ζακύνθου δὲν εἶνε τόσον τρομερὰ καὶ ὅτι ἡ εἰκών, τὴν ὁποίαν πρὸ τοῦ καταπλέοντος παρουσιάζει, δὲν ἀπέχει ἐκείνης, τὴν ὁποίαν περιέγραψα ἐν ἀρχῇ. Ναί· ἀλλ' ἀρκεῖ μία περιοδεία ἀνὰ τὴν δύσμοιρον πόλιν, ἀνὰ τὰς κατεστραμμένας συνοικίας, ἀνὰ τὰς οἰκίας, τῶν ὁποίων μόνον οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι διασώζονται, διὰ νὰ ἐννοήσῃ κανεὶς πόσον εἶνε ἀπατηλὴ ἡ εἰκὼν τῆς ὡραιότητος καὶ τῆς εὐδαιμονίας, τὴν ὁποίαν μακρόθεν παρουσιάζει ἡ Ζάκυνθος, ὄχι ὀλιγώτερον ἀπατηλὴ τῆς σκιᾶς, τὴν ὁποίαν ἐθαυμάσαμεν ἐντὸς τοῦ κατόπτρου τῶν ἠρεμούντων ὑδάτων...

Fuit.—

*

Δὲν ἠξεύρω, ἂν παραισθητῶσι πάντοτε οἱ ὀφθαλμοί, ὅταν βλέπῃ τις δι' αὐτῶν τὴν πατρίδα του, τὴν πόλιν εἰς τὴν ὁποίαν, καὶ ἂν δὲν ἐγεννήθη, ἔζησεν ὅμως ἀπὸ τῆς βρεφικῆς ἡλικίας καὶ μετ' αὐτῆς ἔχει συνδεδεμένας τὰς ὡραιοτέρας του ἀναμνήσεις. Ἀλλ' ἐμὲ σώζει σήμερον τῆς ὄχι ὀλίγον βασανιστικῆς ταύτης συναισθήσεως, ἡ πάγκοινος ὁμολογία, ἡ ὁποία μόνον ἐπαίνους ἔχει διὰ τὴν καλλονὴν τῆς Ζακύνθου καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κοινωνίας της. Οἱ ἔπαινοι λοιπὸν τοὺς ὁποίους θὰ ἤμην καὶ ἐγὼ διατεθειμένος νὰ τῇ ἀπονείμω, ἔχουν εὐτυχῶς ἀντικειμενικὸν χαρακτῆρα. Οὐδεὶς ἀρνεῖται, πιστεύω, τὴν μαγείαν τῆς ζακυνθίας φύσεως, τὴν γλυκύτητα τοῦ κλίματός της, τὸ ἄρωμα τῶν ἀνθέων της, τὴν ὡραιότητα τῶν γυναικῶν της, τὴν φιλοξενίαν καὶ τὴν εὐγένειαν τῶν κατοίκων τῆς νήσου, τὸν πολιτισμὸν ἐν γένει τῆς κοινωνίας της, τὴν φιλομουσίαν της, τὰ ὡραῖα καὶ ποιητικά της ἔθιμα, τὸν φαιδρὸν χαρακτῆρά της, τὴν εὐφυΐαν της, τὴν ἰδιορρυθμίαν της. Ἡ φήμη ὅλα ταῦτα τὰ κατέστησε κοινὰ καὶ τετριμμένα, ὡς τὰ ἐπαινετικὰ λόγια καὶ τὰς ἐκφράσεις, τὰς κυκλοφορούσας ἀνὰ τὸν κόσμον περὶ τῆς ὡραίας ἰονικῆς νήσου. Διὰ τοῦτο χωρὶς νὰ ἐμμείνω εἰς ὅσα τοσάκις ἐλέχθησαν καὶ ἐπανελήφθησαν, θὰ θεωρήσω μόνον τὴν Ζάκυνθον, ὡς πρὸς τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν κατέχει ἐν τῇ καθόλου τοῦ Ἔθνους ὑπάρξει καὶ ἀναπτύξει.

Πρὸ τούτου ὅμως ἐπεθύμουν νὰ ὑπενθυμίσω εἰς τοὺς ἀναγνώστας μου ἀλήθειαν γνωστοτάτην σήμερον, ὅτι δηλαδὴ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ ἐχέγγυον καὶ ἐνταυτῷ τὸ δεῖγμα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἰσχύος ἑνὸς Ἔθνους, δὲν εἶνε οὔτε ὁ πλοῦτός του, οὔτε τὸ πολεμικὸν μένος, οὔτε ἡ βιομηχανική του ἰδιοφυΐα. Τὴν πρόοδόν του ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ πολιτισμοῦ μόνον τὸ *πνεῦμα* μετρᾷ, καὶ ἐν τῇ καθόλου ἐκτιμήσει μόνον οἱ μεγάλοι του ἄνδρες, οἱ διακριθέντες εἰς τὰ διάφορα πνευματικὰ στάδια, λαμβάνονται ὑπ' ὄψει. Τὰ ὅπλα ἄνευ τοῦ πνεύματος, ὅσον περισσότερα, τόσον δυσχρηστότερα ἀποβαίνουσι. Τὸ ἑκατομμύριον τῶν λογχῶν, τὰς ὁποίας παρέταξεν ἡ Γερμανία τῷ 1870 καὶ ἡ στρατηγικὴ ἀκόμη ἱκανότης τοῦ Μόλτκε εἰς οὐδὲν θὰ κατέληγον ἀποτέλεσμα, ἄνευ τῆς πλειάδος τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι διὰ τοῦ πνεύματός των εἶχον φωτίσει τὴν γερμανικὴν νεολαίαν, καὶ φρονηματίσει καὶ ἐνοποιήσει καὶ ἐμπνεύσει εἰς αὐτὴν ἀκαταγώνιστον ἠθικὸν θάρρος καὶ ἰσχύν. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς εἶνε ζήτημα, ἂν

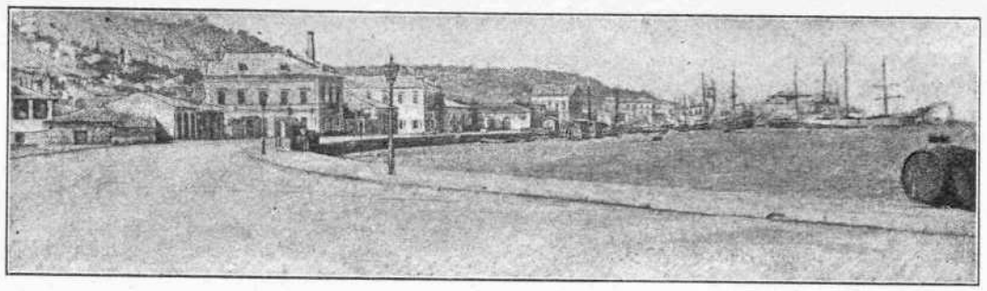

Ἡ παραλία

θὰ ἐξηγειρόμεθα ἀκόμη ἐκ τοῦ ληθάργου τῆς δουλείας καὶ ἂν θὰ ἐθριάμβευον τότε τὰ ἀσθενῆ μας καὶ ὀλιγάριθμα ὅπλα, ἄνευ τῆς πνευματικῆς ἐργασίας ἀνδρῶν ἐντελῶς ἀπολεμήτων, τοῦ Ρήγα, τοῦ Κοραῆ, τοῦ Σολωμοῦ.

Ὁ Σολωμὸς ὑπῆρξεν ὄχι μόνον ὁ μεγαλοφυέστερος καὶ δημιουργικώτερος τῶν ποιητῶν, ἀλλὰ καὶ εἷς τῶν μεγαλοφυεστέρων ἑλλήνων. Τὸ ἔργον του τὸ ποιητικὸν ἤρθη εἰς ὕψος ἀνέφικτον καὶ ἡ ἐπίδρασίς του ὅσον οὐδενὸς ὑπῆρξε μεγάλη. Ἂν ἔχωμεν σήμερον γλῶσσαν, ποίησιν, φιλολογίαν, ἢ τοὐλάχιστον τὴν ἐλπίδα νὰ ποκτήσωμεν, μόνον εἰς τὸν Σολωμὸν τὸ ὀφείλομεν, καὶ μόνον ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμά του καὶ τὸ παράγγελμά του θὰ τὸ κατορθώσωμεν. Ὁλόκληρος ἡ ἐθνικὴ πνευματικὴ κίνησις, ἡ νεωτέρα μας φιλολογία ἡ εὔελπις, εἰς τὸν Σολωμὸν ἀνάγει τὴν ἀρχήν της. Ἐκεῖνος ὑπῆρξεν ὁ ὕψιστος αὐτῆς ἱεροφάντης καὶ ὁ δημιουργός. Ἐκεῖνος ὠνειρεύθη ἐθνικὴν γλῶσσαν, ἐθνικὴν φιλολογίαν, ἐθνικὴν ποίησιν, ἔθνος μ' ἐλευθέραν καὶ ἀνεξάρτητον ζωήν, κ' ἐκεῖνος μόνος ἴσχυσε νὰ πραγματώσῃ τὸ μέγα καὶ γλυκύ του ὄνειρον. Συνέλαβε τὸ σχέδιον — πόσον διαφέρει αὐτὸ τοῦ ὀνείρου! — καὶ ἔθηκε τὰς βάσεις. Ὁ θάνατος ὁ ἀπηνὴς τὸν κατέλαβεν ἐν μέσῳ τοῦ ἔργου του· ἀλλὰ τὸ πᾶν δὲν ἐχάθη. Ὁ Σολωμὸς ἔμεινεν ὁ μέγας διδάσκαλος καὶ ἐγεννήθησαν κατόπιν οἱ μαθηταί, οἱ ἐνσυνείδητοι ἢ ἀσυνείδητοι, οἱ κληθέντες νὰ ἐξακολουθήσωσι καὶ συντελέσωσι τὸ ἔργον του. Καὶ οὕτω μίαν ἡμέραν τίς οἶδεν ἐὰν δὲν πραγματοποιηθῇ ἐξ ὁλοκλήρου τὸ μέγα καὶ γλυκὺ ὄνειρον τοῦ ἀνδρὸς τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον ἐπέζησε, διότι ἦτο ἔργον ἀληθείας καὶ ζωῆς — καὶ δὲν γίνωμεν καὶ ἡμεῖς ἔθνος μὲ τὴν δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖον, τῶν ὁποίων τὸν πόθον ἐκληρονομήσαμεν τόσον ζωηρὸν ἀπὸ τοὺς προγόνους μας!...

Καὶ ἡ οἰκία ἐν ᾗ ἐγράφη ὁ *Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν*, — χίλιοι στρατοὶ δὲν ἀξίζουν ὅσον ἓν ποίημα ἀθάνατον, — ἡ οἰκία ἐκείνη εὑρίσκεται ἐν Ζακύνθῳ. Ἐκεῖ, εἰς τὴν εὐανθῆ νῆσον ἐγεννήθη καὶ ἔγραψεν ὁ μέγας ποιητής. Τὸ κορύφωμα τῆς συνειδήσεως τῆς κοινωνίας της ὑπῆρξεν ὁ Σολωμός. Φαντάζεσθε δὲ πόσον πρέπει νὰ ἔχῃ δράσει ἠθικῶς καὶ προοδεύσει ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ πολιτισμοῦ μία κοινωνία, πόσα ἄλλα πνεύματα ὑπέροχα νὰ ἐγέννησε διὰ τῶν αἰώνων καὶ νὰ ἐκαλλιέργησεν ὡς προδρόμους, ἕως οὗ ρθάσῃ εἰς τὴν ἀκμήν, εἰς τὴν ἐντέλειαν νὰ γεννήσῃ, νὰ ἐξαγάγῃ ἐκ τῶν σπλάγχνων της τὸν μεγαλήτερον σχεδὸν ἄνδρα τοῦ ἔθνους. Τὸ θαῦμα τοῦτο, — καὶ θαῦμα, ὡς εἶπεν ὁ Ρενάν, εἶνε τὸ ἅπαξ γινόμενον, — ἐπετέλεσεν ἤδη ἡ Ζάκυνθος, νομίζω δὲ ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην καὶ ἄλλων ἐκδουλεύσεων, ἵνα καταλάβῃ πρώτην θέσιν ἐν τῇ καθόλου πνευματικῇ ζωῇ τοῦ ἔθνους καὶ νἀξιώσῃ ὑπὲρ αὐτῆς τὴν κοινὴν προσοχὴν καὶ τὴν συμπάθειαν.

Τοιαύτην γῆν σαλεύει σήμερον καὶ δονεῖ ὁ ἀπαίσιος σεισμός· τοιαύτη κοινωνία ρηγνύει κραυγὴν ἄλγους καὶ ἀπογνώσεως καὶ ἐξαιτεῖται βοήθειαν καὶ συνδρομήν. Δὲν ἐπιδεικνύει μόνον τὴν ἀγήρω καλλονήν της, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀθάνατον δόξαν της. Τείνει τὴν χεῖρα ἱκετιδα· ἀλλ' ἔχει τὴν ὑπερήφανον συναίσθησιν ὅτι ἀξίζει ὡς ἀνταμοιβὴν τὴν ἐλεημοσύνην ἐκείνην. Ἰδοὺ δὲ ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη τῶν εὐγνωμονούντων ἑλλήνων τῇ γίνεται σήμερον πρόθυμος, πλουσία, οὐχὶ ὡς ἁπλοῦν φιλάνθρωπον κίνημα ἀνθρώπου ἐλεοῦντος τὸν ὅμοιόν του, ἀλλ' ὡς ἐκχείλισμα ἀκούσιον ἀγάπης καὶ ἐνδιαφέροντος, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἀπέστρεψαν ἀπὸ τῆς ὡραίας καὶ ἐνδόξου νήσου. Εἶνε πτωχή. Δὲν ἐντρέπεται νὰ το εἴπῃ. Ἀλλ' εἶνε ἐπίσης εὔελπις, θαρραλέα καὶ φιλόπονος. Διὰ τῆς ὑλικῆς ἀρωγῆς τῶν ἀγαπώντων αὐτὴν καὶ συμπαθούντων πρὸς τὴν σημερινὴν δυστυχίαν της, θὰ ἐπουλώσῃ τὰς πληγάς της καὶ θὰ ἐπιδείξῃ πάλιν εἰς τὸν κόσμον ὄψιν περικαλλῆ καὶ ἀνθηράν. Οὕτω δὲ θὰ ἐπαληθεύσῃ, ἃς εὐχηθῶμεν, ὁ προφητικὸς στίχος τοῦ Σολωμοῦ, ὁ ἐπίτηδες, νομίζεις, διὰ τὴν ὡραίαν του πατρίδα γραφείς:

Τὸ χάσμα π' ἄνοιξε ὁ σεισμὸς κ' εὐθὺς ἐγέμισε ἄνθη.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ.

ΖΑΚΥΝΘΟΣ, ΕΧΕ ΘΑΡΡΟΣ!

Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος δυνατὸν νὰ ἔχῃ πολλὰς ἐλλείψεις· ἡ φιλογένειά του ὅμως, ἡ προθυμία του πρὸς θυσίας ὑπὲρ παντὸς σκοποῦ ἀφορῶντος ἢ τὸ ἔθνος ὁλόκληρον ἢ μερίδα τινὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ πάσχουσαν εἶναι ἀναντίρρητος καὶ ἐδείχθη πλειστάκις. Πάντες ἐνθυμοῦνται, πῶς καὶ οἱ ἔσω καὶ οἱ ἔξω ἕλληνες προθυμότατα ἔσπευσαν νὰ προσφέρωσι γενναίας χρηματικὰς συνδρομὰς ὑπὲρ τῶν θυμάτων καὶ τῶν καταστροφῶν τῶν πρό τινων ἐτῶν ἐν Πελοποννήσῳ συμβάντων σεισμῶν. Εὐτυχῶς σήμερον παριστάμεθα θεαταὶ ὁμοίας παραδειγματικῆς τῶν ἀπανταχοῦ ὁμογενῶν ἡμῶν προθυμίας πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ἐκ τῶν τελευταίων φοβερῶν σεισμῶν παθόντων ἀδελφῶν ἡμῶν Ζακυνθίων. Δὲν ὑπάρχει γωνία γῆς ἑλληνικῆς εἴτε ἐλευθέρας εἴτε δούλης, δὲν ὑπάρχει

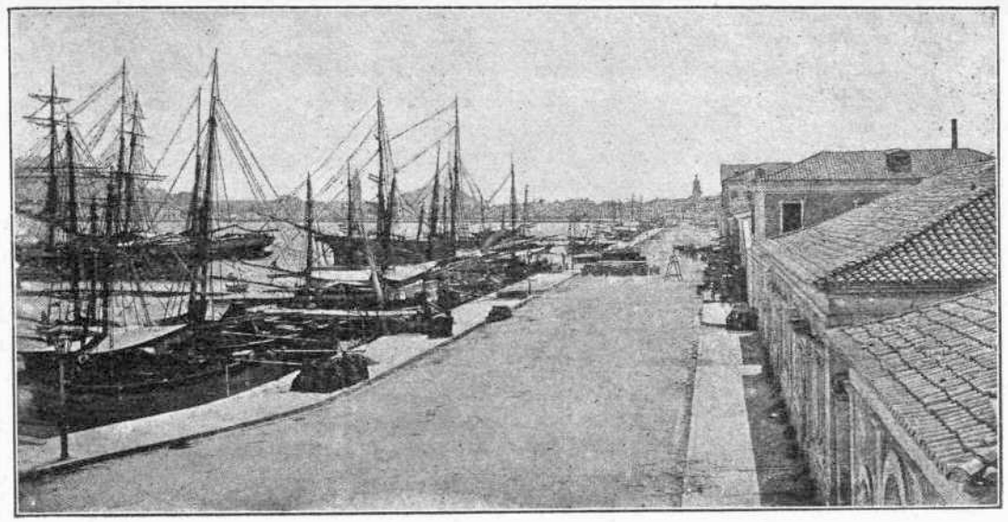

Ἡ Στράτα Μαρίνα

ἀποικία ἑλληνικὴ ἀνὰ τὰς πέντε ἠπείρους, ὅπου τὸ δυστύχημα τῆς ὡραίας, πλὴν δυστήνου Ζακύνθου νὰ μὴ συνεκίνησε βαθύτατα τοὺς ὁμογενεῖς ἡμῶν καὶ ὅπου νὰ μὴ συλλέγωνται ἔρανοι ὑπὲρ τῶν κατοίκων της. Εὖγε εἰς τοὺς οὕτω προθυμουμένους ὁμογενεῖς ἡμῶν ἵνα ἔλθωσιν ἀρωγοὶ τῶν παθόντων ἀδελφῶν ἡμῶν! Εὖγε εἰς τοὺς πανταχοῦ λαβόντας τὴν πρωτοβουλίαν νὰ σχηματίσωσιν ἐπιτροπὰς καὶ ἐργαζομένους πρὸς συλλογὴν βοηθημάτων! Εὖγε εἰς τε τοὺς πλουσίους καὶ τὸν λαόν, εἰς πάντας ἐν γένει τοὺς σπεύδοντας νὰ προσφέρωσι γενναίως ὑπὲρ τοιούτου φιλανθρωποτάτου σκοποῦ! Ἡ πρωτεύουσα ἡμῶν ἔδωκε πρώτη τὸ σύνθημα τῆς προθύμου ταύτης βοηθείας. Καὶ οὕτως ἔπρεπε νὰ γίνῃ. Ἡ πρωτεύουσα εἶναι ἡ καρδία τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἦτο ἐπόμενον, ὅτι ἐνταῦθα σροδρότερον ἐμέλλομεν νὰ αἰσθανθῶμεν τὸ ἄλγος ἐκ τοῦ ἐπελθόντος εἰς τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν ἀτυχήματος. Ἡ Ζάκυνθος εἶναι ἀξία τῆς τοιαύτης ὁμοθύμου βοηθείας τῶν ἀπανταχοῦ ὁμογενῶν, διότι κέκτηται πλείστους τίτλους δικαιολογοῦντας τὴν γενικὴν συμπάθειαν τοῦ ἑλληνισμοῦ. Εἶναι ἡ ὡραιοτέρα ἑλληνικὴ νῆσος, ἀληθῶς μυροβόλος καὶ ἀνθοστερής. Κατοικεῖται ὑπὸ λαοῦ εὐφαντάστου καὶ εὐγενεστάτου, πλήρους πνεύματος καὶ ποιήσεως. Εἶναι ἡ πατρὶς τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Κάλβου. Εἶναι ἡ πόλις ἐξ ἧς ἀντήχησε τὸ πρῶτον ὁ ἐθνικὸς ὑπὲρ ἐλευθερίας ὕμνος. Τὰ τέκνα τῆς Ζακύνθου ἠγωνίσθησαν γενναιότατα κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα καὶ ἐπότισαν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἀλλαχοῦ διὰ τοῦ αἵματός των τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος. Ἡ Ζάκυνθος ἐπρωταγωνίστησε καὶ κατὰ τοὺς ὑπὲρ ἑνώσεως πρὸς τοὺς ἄγγλους ἐπίσης δεινοὺς καὶ εὐγενεῖς ἀγῶνας. Εἶναι ἐν γένει ἓν τῶν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν πολυτιμοτέρων τμημάτων τοῦ ἑλληνισμοῦ. Μὴ ρεισθῶμεν διὰ ταῦτα καὶ τῶν μεγίστων θυσιῶν πρὸς ἀνακούφισιν αὐτῆς. Ἡ Ζάκυνθος πρέπει διὰ τῶν βοηθημάτων τῶν ἀπανταχοῦ ἑλλήνων ταχέως νὰ ἐπουλώσῃ τὰς ἐπενεχθείσας αὐτῇ ἐκ τῶν σεισμῶν πληγάς. Πρέπει ταχέως νὰ ἐπισκευάσῃ τὴν ἐρειπωθεῖσαν ὡραίαν ἄλλοτε πόλιν της καὶ τὰ καταρρεύσαντα γραφικώτατα χωρία της. Πρέπει ταχέως νὰ ἴδωμεν τὸν λαόν της τὸν νῦν δυστυχοῦντα καὶ εἰς δικαίαν βαθυτάτην θλῖψιν βεβυθισμένον ἀναλαμβάνοντα πάλιν τὰ συνήθη ἔργα του καὶ ἐπανακτῶντα πάλιν τὴν φυσικὴν ζωηρότητα καὶ φαιδρότητά του. Ἔχε θάρρος, ἀγαπητὴ Ζάκυνθος, καὶ φέρε γενναίως τὴν ἐπελθοῦσάν σοι δοκιμασίαν, ἀναλογιζομένη, ὅτι τῇ βοηθείᾳ τῶν ἀπανταχοῦ ἑλλήνων θὰ ἀνορθωθῇς ταχέως ἀπὸ τῆς πτώσεώς σου καὶ θὰ ἴδῃς τὴν ζωὴν καὶ τὴν χαρὰν πάλιν ἐπανερχομένας εἰς σέ. Οἱ ἀπανταχοῦ ἕλληνες συνησθάνθησαν τὸ δυστύχημά σου ὡς δυστύχημα ἴδιον. Ἂς σε παρηγορήσῃ καὶ ἂς σε ἐνισχύσῃ ἡ γενικὴ αὕτη πάντων συμπάθεια. Ὅταν ὁλόκληρος ὁ ἑλληνισμὸς συμμερίζεται τόσον ζωηρῶς τὴν δυστυχίαν σου, μὴ φοβοῦ, διότι τὸ πᾶν θὰ ἐπανορθωθῇ. Θάρρος λοιπόν, φιλτάτη Ζάκυνθος!

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ

Τί εἶναι καταιγίς, πλημμύρα, τρικυμία ἢ ἔκρηξις ἡφαιστείου, τοῦτο δύνανται νὰ περιγράψωσιν ὅσοι ἔτυχε νὰ παρευρεθῶσιν εἰς τοιαύτην τῆς φύσεως παρεκτροπήν, οὐχὶ ὅμως καὶ τί εἶναι σεισμός. Ὀλίγα διαρκεῖ οὗτος δευτερόλεπτα καὶ μετὰ τοῦ ἐδάφους σείεται ὁ νοῦς καὶ παραλύουσιν ἐκ τοῦ τρόμου αἱ αἰσθήσεις. Καὶ ὄχι μόνον εἶναι φοβερώτερος πάσης ἄλλης θεομηνίας, ἀλλὰ καὶ ὁ μόνος ὑπ' οὐδενὸς προαγγελλόμενος σημείου οὐδ' ἐπιτρέπων προφύλαξιν κάμμίαν. Μαῦρα σύννεφα προμηνύουσι τὴν τρικυμίαν, ἡ ὄγκωσις τῶν ὑδάτων τὴν πλημμύραν, καπνὸς καὶ ὑποχθόνιοι κρότοι τὴν ἔκρηξιν τοῦ κρατῆρος, ὑποδεικνύοντες τὴν ἀνάγκην τῆς φυγῆς εἰς τοὺς ἀπειλουμένους. Μόνος ὁ σεισμὸς οὐδέποτε ἀπειλεῖ, ἀλλ' ὑπὸ ἀνέφελον οὐρανόν, ἐνῷ φεγγοβολεῖ ὁ ἥλιος ἢ διανύει τὸν δρόμον της πλησιφαὴς σελήνη, ἐνῷ ἐπικρατοῦσιν ἀδιατάρακτοι ἐπὶ τῆς γῆς οἱ κόποι τῆς ἡμέρας ἢ τῆς νυκτὸς ἡ ἡσυχία, μεταβάλλονται ἀῤῥνῆς τὰ ἀκίνητα εἰς κινητά, καλύπτεται τὸ ἔδαφος ὑπὸ ἐρειπίων καὶ πτωμάτων καὶ μαστίζει τοὺς ἐπιζῶντας ἡ γύμνωσις καὶ ἡ πεῖνα.

Οὐδ' ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἐπιστημόνων ὁ δυνάμενος νὰ ἐξηγήσῃ πόθεν προέρχονται ταῦτα, τί πάσχει ἡ γῆ ὅταν τρέμῃ. Περὶ τούτου οὐδὲν ἄλλο γνωρίζομεν παρὰ μόνον ὅτι ὁ πλανήτης, τὸν ὁποῖον ὥρισεν εἰς ἡμᾶς ὁ Θεὸς ὡς κατοικίαν, εἶναι κέλυφος ὡοῦ πλῆρες ρευστοῦ πυρός, ὁ δὲ πύρινος οὗτος ὠκεανὸς ἔχει κάκεῖνος κύματα καὶ τρικυμίας, ἐγειρομένας ὑπὸ τῆς πνοῆς ἀγνώστων ἀνέμων. Ἡ ἀπορία εὐπροσώπου ἐξηγήσεως εἶναι τοιαύτη, ὥστε κατήντησαν σοβαροὶ ἐπιστήμονες νὰ κατηγορῶσι τὴν σελήνην ὅτι διαταράττει ἐκ διαλειμμάτων διὰ τῆς ἕλξεως αὐτῆς τοῦ ὑπογείου πελάγους τὴν ἠρεμίαν. Οὐδ' ἐπέτυχον κάλλιον αὐτῶν νὰ συμβιβάσωσιν οἱ θεολόγοι τοῦ δημιουργήματος τὰ φοβερὰ ἀτακτήματα πρὸς τοῦ Δημιουργοῦ τὴν ὑπερτάτην σοφίαν, ἀναγκασθέντες πρὸς ὑπεράσπισιν ταύτης ν' ἀποδώσωσι μετὰ τοῦ ψαλμογράφου, εἰς ἄμεσον θείαν ἐπέμβασιν τὴν διάσεισιν τοῦ γηΐνου καθεστῶτος. Τοὺς σεισμοὺς καὶ τὰς ἡφαιστείους ἐκρήξεις προκαλεῖ αὐτὸς ὁ Θεὸς «*ἐπιβλέπων τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν, ἁπτόμενος τῶν ὀρέων καὶ καπνίζουσιν*» (Ψαλμ. ργ', 32). Τὸ τοιοῦτο ἀποτέλεσμα τοῦ θείου βλέμματος καὶ τῆς ἀφῆς τοῦ θείου δακτύλου, ἀνέλαβον νὰ δικαιολογήσωσιν οἱ ὀπαδοὶ τῆς αἰσιοδόξου σχολῆς, ἐξηγοῦντες ὅτι οὐδὲν συμβαίνει εἰς τὸν κόσμον μὴ ἀναγκαῖον οὐδ' ἀμέτοχον ἀγαθοῦ κακόν, τὸ δὲ ἐκ τῶν σεισμῶν εὐεργέτημα εἶναι παροχὴ ἐργασίας εἰς τοὺς κτίστας καὶ εὐκαιρίας εἰς τοὺς ὀρεγομένους αἰωνίου μακαριότητος ν' ἀποκτήσωσιν ἀνάλογον τῆς καταβολῆς αὐτῶν ὑπὲρ τῶν παθόντων μερίδα παραδείσου.

Ε. Δ. ΡΟΪΔΗΣ

Η συναίσθησις τῆς ἀνθρωπίνης μηδαμινότητος οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ πλειότερον ἢ κατὰ τὴν ὥραν σεισμοῦ προβάλλει ἀναμφισβήτητος. Ὁ ἄνθρωπος, παλαίων εἰς τὸ στάδιον τῆς ζωῆς, ἀντέχει ἀκαταπόνητος. Ἀντιμετωπίζων τὰ στοιχεῖα, περιφρονεῖ τὰ κύματα, ἀδιαφορῶν εἰς τὴν βίαν τῶν ἀνέμων. Δαμάζων τὴν ἀδηφαγίαν τοῦ πυρός, ὁρμῶν εἰς τοὺς πάγους τῶν Πόλων καὶ τὰς φλεγούσας ζώνας τῆς διακεκαυμένης, εἰς τὰ βάθη τῶν γηΐνων ἐγκάτων, εἰς τὰ ὕψη τῶν αἰθέρων, εἰς τοὺς πυθμένας τῶν ὠκεανῶν ἀτενίζει θρασὺς πρὸς τὰς δυνάμεις τῆς Φύσεως καὶ τῆς Τέχνης. Ἐγκαρτερεῖ, μάχεται, νικᾷ. Τὴν ὥραν ὅμως τοῦ σεισμοῦ εἶναι τῆς Γραφῆς ὁ ἐλεεινὸς σκώληξ. Τὸ θάρρος του συντρίβεται· ἡ ὀρρύς του ταπεινοῦται, ἡ καρδία λιποψυχεῖ. Ἄτονος ὁ ὀφθαλμός, ἀπλανὴς καὶ ὑελώδης ἐκ τῆς ῥρίκης, πλανᾶται ἀστήρικτος εἰς τὸ κενὸν οὐδένα τολμῶν νὰ προκαλέσῃ. Ὁ ἐκμηδενισμός του εἶναι τέλειος. Εἰς σεισμοῦ ὥραν ὁ Δαυὶδ, ψάλλων τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου, φαντάζεται Αὐτὸν πυρακτοῦντα τὰ ὄρη διὰ μόνης τῆς ἁφῆς καὶ ἐπάγοντα τρόμον δεινὸν ἐπὶ τὴν γῆν διὰ μόνου τοῦ βλέμματός Του. Ὁ Ὅμηρος εἰς σεισμοῦ στιγμὴν ἀντελήφθη τοῦ Κρονίωνος σείοντος ὀργίλως τὴν κεφαλήν, καὶ τὸν Ὄλυμπον ἄχρι τῶν βαθυτάτων αὐτοῦ βάσεων κλονιζόμενον καὶ σειόμενον. Εὐρύτερος ὁ Ἑβραῖος Ποιητής, ἀληθὴς Προφητάναξ, ὑπὸ τὸ βλέμμα τοῦ Σαβαὼθ ραντάζεται τὴν γῆν πᾶσαν σειομένην. Στενώτερος ὁ Ἕλλην Ποιητής, Προφητάναξ Ἐθνικοῦ Κόσμου, ὑπὸ τὸ βλέμμα τοῦ Διὸς θεωρεῖ τὰ κάρηνα μόνον τοῦ Ὀλύμπου διασειόμενα ὑπὸ τὴν μῆνιν τοῦ πατρὸς τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν. Ἀνυπέρβλητοι ἐν τῇ ἐκφράσει, τῇ μεγαλοπρεπείᾳ αὐτῶν καὶ τῇ εἰδικότητι ἀμφότεραι αἱ συλλήψεις! Ὁ Μωϋσῆς εἰς σεισμοῦ ὥραν ὠχριᾷ· καὶ ὁ εἰς τὴν θέαν τοῦ φωτεινοῦ προσώπου τοῦ Ἰεχωβᾶ ἐθισθεὶς δέει συνέχεται, τὰ ὕψη τοῦ Σινᾶ αἰσθανόμενος πάλλοντα. Οἱ Προφῆται τῆς Γραφῆς, θεόπνευστοι, ἐν τῇ μελέτῃ καὶ τῇ θεωρίᾳ τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ τραφέντες, τὸ ὑπερφυσικὸν διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ τῆς διανοίας καὶ τοῦ σώματος ἀπτόητοι ἐνορῶντες κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἐξάρσεως αὐτῶν, περιδεεῖς καταπλήσσονται καθ' ὥραν βιαίου γηΐνου κλονισμοῦ. Αἰσθάνονται ὅτι εἰς τὴν ἀπτὴν ἐμφάνισιν τῆς Θείας Μεγαλειότητος καὶ ὀργῆς δὲν δύνανται ν' ἀνθέξωσιν. Καὶ ὅμως οἰκείως ἔχουσι πρὸς τὸ Θεῖον, καὶ ἀμέσως, διὰ τοῦ ἐμπεπνευσμένου πνεύματος, κοινωνοῦσι πρὸς τὸ Ὑπέρτατον Φῶς. Κοσμοκράτωρ, εἰσελαύνων εἰς τὴν Βαβυλῶνα, ἐξίσταται δειναλέος ὁ Ἀλέξανδρος αἰσθανόμενος σεισμόν. Κατανοεῖ, εἰς τὴν ὥραν ἐκείνην τῆς ἀπολύτου δυνάμεως, τὴν ἰδίαν ἀπόλυτον ἀδυναμίαν. Δὲν ὑπάρχει ψυχικὸν σθένος ἱκανὸν νὰ ἀντιστῇ εἰς τὴν κατάπληξιν, τὴν ἐκ τοῦ σεισμοῦ ἐνσκήπτουσαν εἰς τὸν ἄνθρωπον. Καὶ ἡ μήτηρ αὐτή, εἰς τὴν πρώτην βοὴν καὶ τὸν πρῶτον κλονισμὸν τοῦ σεισμοῦ, ῥιμοῦσα τὸ κραταιὸν φίλτρον, καταλείπει τὸ βρέφος της, ἐὰν δὲν προφθάσῃ νὰ τὸ ἁρπάσῃ. Ὁ σεισμὸς εἶναί τι ὑπέρτερον καὶ τῆς ἀντιλήψεως καὶ τῆς βουλήσεως, καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ τοῦ πάγου, κατὰ τῆς θερμότητος, κατὰ τοῦ λοιμοῦ καὶ τοῦ λιμοῦ, κατὰ τοῦ πυρός, κατὰ τῆς ἐνδείας, κατὰ τῆς ἀδικίας καὶ ἀγνωμοσύνης, κατὰ πασῶν τῶν ἀνθρωπίνων συμφορῶν καὶ ἐπιδρομῶν, ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ ἐγκαρτερήσῃ καὶ νὰ ἀντιστῇ. Οὐδὲν μέσον, οὐδὲν καταφύγιον ἔχει κατὰ τοῦ σεισμοῦ. Τὸ *πᾷ στῶ* ἐκλείπει ἀπὸ τῶν ποδῶν του· καὶ μετέωρος, ἔκκεντρος, ἐκμεμηδενισμένος, θῦμα καὶ λεία τρόμου καὶ ῥρίκης κατακρημνίζεται, ἐλεεινὸν ἐρείπιον ἐπὶ ἐρειπίων ἄλλων ἐν μέσῳ γόων, σπαραγμῶν καὶ ἀπελπισίας. Ἐνθυμηθῆτε τὴν Χίον. Ἀτενίσατε ἤδη εἰς τὴν Ζάκυνθον..... Ἀρκεῖ! Ὠχρίασε τῶν νήσων ἀμροτέρων ἡ ποιητικὴ καλλονή, καὶ εἰς δάκρυ ἐστάλαξε τῆς ῥύσεώς των ἡ δρόσος. Ἡ τύχη εἶναι κοινή. Τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων ἡ ἀλληλεγγύη εἶναι ἄγραφος νόμος, οὗτινος ἡ παράβασις θὰ ἐπέφερε σπασμὸν κοινωνικόν. Συντρέξωμεν τὰ θύματα τῆς θερμηνίας καὶ τῆς ὀδύνης. Ἡ πεῖνα, αἱ νόσοι ἴσως θὰ συμπληρώσωσι τὴν συμφοράν. Ταχεῖα ἀρωγὴ δὲν εἶναι μόνον ὀρειλὴ καὶ φιλανθρωπίας ἐπείγουσα ὑπαγόρευσις. *Εἶναι καθῆκον*. Καὶ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὑπάρχουσι καθήκοντα ἄτινα οἱ ἄνθρωποι δὲν δύνανται ἀτιμωρητὶ νὰ ἀθετήσωσιν.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ.

ΖΑΚΥΝΘΟΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΕΚ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ ΤΟΥ 1886.

Ἡ νῆσος Ζάκυνθος κεῖται ἀπέναντι τοῦ δυτικωτάτου ἀκρωτηρίου τῆς Πελοποννήσου Χελωνάτα, ἢ κοινῶς Γλαρέντσας, ἐξ οὗ ἀπέχει 9 μίλ., τερματίζεται δὲ πρὸς Β μὲν εἰς ἓν ἀκρωτ. τὴν Ἀπολυταρέαν καὶ Σχιναρι λεγόμενον ὑπὸ τῶν ναυτικῶν, πρὸς Μ δὲ εἰς δύο τὸν Μαραθιὰ καὶ τὸν Γέρακα, μεταξὺ τῶν ὁποίων περικλείεται μέγας κόλπος, καλούμενος τοῦ Λαγανᾶ. Ἡ νῆσος ἔχει γῦρον παραλίων 58 μιλίων, καὶ ἐμβαδὸν 434 τετρ. χιλιομέτρων. Μῆκος δὲ ἀπὸ τοῦ βορείου αὐτῆς ἄκρου τῆς Ἀπολυταρέας μέχρι μὲν τοῦ μεσημβρ. Μαραθιᾶ 34 περίπου χιλ. μέχρι δὲ Γέρακα 37. Πλάτος δὲ μέγιστον 17 περίπου χιλ. καὶ ἐλάχιστον πρὸς τὸ βόρειον τμῆμα $9\,^1/_2$ χιλ.

Ἡ νῆσος ὑπὸ φυσικὴν ἔποψιν μετέχει μᾶλλον ὀρεινῆς ἢ πεδινῆς χώρας· διότι τὰ $^2/_3$ αὐτῆς εἶνε ὀρειναί, τὸ $^1/_3$ δὲ μόνον πεδινόν. Περιλαμβάνει δὲ τὸ μὲν πεδινὸν τμῆμα τὰ ἀνατολικὰ τῆς νήσου, τὸ δὲ ὀρεινὸν ὁλόκληρα τὰ βόρεια καὶ δυτικὰ αὐτῆς.

Ἐπὶ Ἐνετῶν ἡ νῆσος γεωγραφικῶς διῃρεῖτο εἰς τρία διακεκριμένα τμήματα, εἰς Montagna περιλαμβάνον τὰ ὀρεινὰ τῆς νήσου, εἰς Piedemonte περιλαμβάνον τὰ πρὸς τὴν ἀνατολ. πλευρὰν τῶν ὀρέων χωρία, καὶ εἰς Pianura, ἤτοι τὸ πεδινὸν τμῆμα. Σήμερον δὲ οἱ κάτοικοι καλοῦσι τὰ βόρεια τῆς νήσου Μικρομερίαν, τὰ μεσημβρ. δέ, ἔνθα καὶ τὸ μεῖζον πλάτος τῆς νήσου, Μεγαλομερίαν, καὶ τὰ ὀρεινὰ Μοντάνια. Τὰ παρὰ τοὺς πρόποδας δὲ τοὺς ἀνατολικοὺς τῶν ὀρέων χωρία Ῥιζοχώρια.

Ἡ Ζάκυνθος καίτοι τὸ πλεῖστον ὀρεινὴ δὲν ἔχει ὄρη ὑψηλὰ ὡς ἡ γείτων αὐτῆς Κεφαλληνία. Τὸ ὑψηλότερον αὐτῆς ὁ Βραχιῶνας, πρὸς τὴν Μικρομερίαν κείμενος, ἔχει ὕψος κατὰ τὰς καταμετρήσεις τοῦ Ἰωσ. Πάρτς 758 μέτρων. Ἕτεραι ὑψηλαὶ κορυφαὶ τοῦ ὀρεινοῦ τμήματος εἶνε μεσημβρινοανατ. τοῦ Βραχιῶνα ἡ Στρογγυλὴ Κορφὴ ὕψ. 538, ὁ Ἀθέρας περὶ τὸ μέσον τοῦ μήκους τῆς νήσου, ὕψ. 548. Ἄξιαι μνείας δὲ εἶνε τρεῖς ὑψηλαὶ μεμονωμέναι ἐξάρσεις πρὸς τὰ ἀνατολικὰ τῆς νήσου κλείουσαι ἐν μέρει ἐξ Α τὴν πεδιάδα τῆς Ζακύνθου, ἡ τοῦ Γερακαριοῦ (ὕψ. 186), ἔνθα τὸ ὁμώνυμον χωρίον, καὶ ἡ συνημμένη πρὸς ταύτην Παληόχωρα (ὕψ. 204), ἡ τοῦ ὑπερκειμένου τῆς πόλεως Ζακύνθου φρουρίου (ὕψ. 202) καὶ τοῦ Σκοποῦ (483) ἐφ' οὗ ἡ Μονὴ τῆς Παναγίας τῆς Σκοπιώτισσας. Ἡ ὀρεινὴ δὲ αὕτη χώρα τῆς Ζακύνθου πλὴν τῶν μνημονευθεισῶν ὑψηλῶν κορυφῶν καὶ τινων πρὸς Β τοῦ Βραχιῶνα, ὡς τοῦ Γιάβα (ὕψ. 740), Παληοκάστρου (ὕψ. 500), Μεγάλου Βουνοῦ (ὕψ. 484), σύγκειται ἐκ βουνῶν καὶ γεωλόφων χθαμαλωτέρων, πολλαχοῦ σχηματιζόντων ὀροπέδια μικρὰ καλλιεργήσιμα ὡς τὸ τῶν Βολιμῶν (ὕψ. 424), ἔνθα τὰ τρία ὁμώνυμα χωρία, Ἄνω, Μεσινὸ καὶ Κάτω Βολίμες, τὸ τῆς Γύρης (ὕψ. 550), τὸ τοῦ χωρίου Κοιλιωμένου (ὕψ. 485), τὸ τοῦ Ἀγαλᾶ (ὕψ. 289).

Τὸ ἀνατολικὸν δὲ τμῆμα τῆς νήσου ἀποτελεῖται τὸ πλεῖστον ἐκ πεδιάδος μεγίστης συνεχοῦς, σχήματος περίπου τριγωνικοῦ, οὗτινος ἡ μὲν κορυφὴ κεῖται πρὸς Β εἰς κολπίσκον τῆς Ἀλικῆς καλούμενον, ἡ βάσις δὲ εἰς τὸν κόλπον τοῦ Λαγανᾶ, ἔνθα καὶ ἀναστομοῦται εἰς παραλίαν 5 μιλίων. Ἡ πεδιὰς ἔχει μῆκος ἀπὸ Β πρὸς Ν 17,500 μέτρ. καὶ πλάτος μέγιστον 7,500. Λοφίσκοι τινὲς περὶ τὸ μέσον ὑψούμενοι διαιροῦσι ταύτην εἰς τρεῖς ὑδρογραφικὰς λεκάνας, οὕτως ὥστε τὰ ὕδατα αὐτῆς ἐκρέουσι μέρος μὲν πρὸς Β, μέρος πρὸς Μ καὶ μέρος πρὸς Α· εἰς τὰς τρεῖς δῆλ. παραλίας εἰς ἃς πρὸς τὴν θάλασσαν περατοῦται. Οὐδὲν ποτάμιον ἀεννάου ῥείθρου διαρρέει τὴν πεδιάδα ταύτην, χείμαρροι μόνον ἀβαθεῖς φέρουσι τὰ ὄμβρια ὕδατα πρὸς τὴν θάλασσαν διὰ τῶν τριῶν ἐξόδων. Ἡ πεδιὰς αὕτη πᾶσα κατάφυτος καὶ σύνδενδρος εἶνε τὸ εὐφορώτερον καὶ τὸ γονιμώτερον τμῆμα τῆς νήσου· περιλαμβάνει δὲ τὰς περιοχὰς 8 δήμων. Οὕτω δ' ἐκ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τῆς νήσου ἐκ 44,070 κατοίκων, μόνη αὕτη τρέφει 39,807, τῶν λοιπῶν 4,263 οἰκούντων τοὺς δύο ὀρεινοὺς δήμους Ἐλατίων καὶ Ναρθίων. Διατέμνεται δὲ πᾶσα ὑπὸ ἁμαξιτῶν ὁδῶν, δι' ὧν συγκοινωνοῦσι πᾶσαι αἱ πρωτεύουσαι τῶν δήμων καὶ πλεῖστα τῶν χωρίων. Ἡ πεδιὰς ἀφ' ὑψηλοῦ καθορωμένη πᾶσα χλοερὰ καὶ θάλλουσα, πλήρης χωρίων καὶ ἀγροτικῶν οἰκιῶν παρέχει ἓν τῶν ὡραιοτέρων φυσικῶν θεαμάτων τῆς Ἑλλάδος. Ἕνεκα δὲ ταύτης, ἣν πᾶς ὁ καταπλέων εἰς Ζάκυνθον βλέπει, ὠνομάσθη ἡ νῆσος ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς (fiore di Levante). Ἡ πρώην βασίλισσα τῆς Ἑλλάδος Ἀμαλία κατὰ τὴν κάθοδον αὐτῆς εἰς Ἑλλάδα διελθοῦσα ἐκ Ζακύνθου, καὶ ἰδοῦσα τὴν πεδιάδα ταύτην εἶπεν ὅτι ἡ Ζάκυνθος εἶνε «κῆπος πλωτός». Τῶν ἐν τῇ πεδιάδι δήμων κατέχουσι τὰ ἀνατολικὰ ταύτης ὁ δῆμος Ἀρκαδίων, Ψωρίδος καὶ Ζακύνθου τὰ δυτικὰ δὲ οἱ δῆμοι Ὑριέων, Μεσογαίων, Ἀρτεμισίων, Ὀπιταιδῶν καὶ Λιθακιᾶς, ὧν τὰ ὅρια περιλαμβάνουσι καὶ ὀρεινὰ τμήματα.

Ὑπὸ ὑδρογραφικὴν ἔποψιν τὸ δυτικὸν τῆς νήσου τμῆμα εἶνε ξηρὸν καὶ ἄνυδρον, οἱ δὲ κάτοικοι μεταχειρίζονται πανταχοῦ δεξαμενὰς πρὸς συλλογὴν τοῦ ὀμβρίου ὕδατος, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ φρέατα, δι' ὃ τὰ μέγιστα πάσχουσιν ἐν καιρῷ ἐνιαυτῶν ἀνομβρίας ἐξ ἐλλείψεως ὕδατος, ἢ ἐκ *λειψανερίας*, ὡς κοινῶς λέγουσιν. Ἄφθονα ὕδατα περιέχει τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα καὶ πηγὰς ῥεούσας, καὶ τὰ εἰς τὰ κράσπεδα τῶν ὀρέων Ῥιζοχώρια καὶ αἱ ὑπώρειαι τοῦ Σκοποῦ. Εἰς τὸ μεσημβρ. ἄκρον παρὰ τὴν παραλίαν τοῦ ὅρμου τοῦ Κερίου ὑπάρχει φυσικὴ λεκάνη ὕδατος, ἣν οἱ κάτοικοι καλοῦσιν Ἄβυσσον εἰς τὸ ἄκρον ῥεύματος, ἐν τῇ ὁποίᾳ πᾶν τὸ ἐμπίπτον ἐξαφανίζεται, καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ μέγιστοι ὀγκόλιθοι. Αὐτόθι δὲ εἰς ὀλίγων βημάτων ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς παραλίας τοῦ ὅρμου ὑπάρχει πηγή, ἀναβλύζουσα ὕδωρ μετὰ πίσσης, περὶ ἧς μνείαν ποιεῖται καὶ ὁ Ἡρόδοτος ἐν βιβλίῳ 4, ἰδὼν αὐτήν. Παρὰ τὴν πηγὴν ἐκτείνεται μεγάλη ἔκτασις βαλτώδης, ἡ Λίμνος, ἧς τὸ ἔδαφος πληττόμενον ὑποτρέμει ἐκπέμπον ὑπόκωφον ἦχον, ὡσεὶ ὑπὸ τοῦτο ὑπῆρχε κενόν.

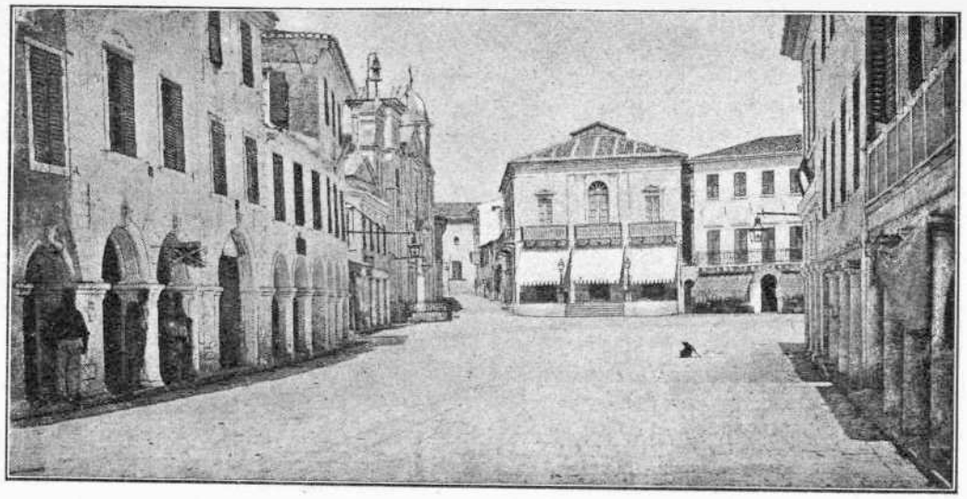

Ἡ πλατεῖα τοῦ Ποιητοῦ

Ἐνταῦθα οἱ Κεριῶται καλλιεργοῦσι σταφιδαμπέλους παραγούσας ἄφθονον σταφίδα, ἀλλὰ τὰ κλήματα δὲν εἶνε μακρόβια, καὶ ἀντικαθίστανται μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἐτῶν διὰ νέας φυτείας. Περὶ τὸν χῶρον τοῦτον ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι ἀναβλύσεις πισσώδους ὕδατος παρὰ τὴν παραλίαν ἐκρέοντος πρὸς τὴν θάλασσαν. Ὡς ἐκ τῆς γεωλογικῆς δὲ καταστάσεως τῆς νήσου καὶ τῶν σεισμῶν, οἵτινες συνεχῶς κλονίζουσιν αὐτήν, τὸ ἀρχικὸν ἔδαφος αὐτῆς μετεβλήθη βεβαίως πολλαχοῦ· δι' ὃ καὶ ἡ πηγὴ τῆς πίσσης, ἣν εἶδεν ὁ Ἡρόδοτος, ἔκειτο μακρὰν τῆς λίμνης 4 στάδια. Πιθανὸν ἑπομένως νὰ εἶδεν ἄλλην τινὰ πισσώδη πηγὴν καὶ λίμνην ἐπιχωσθεῖσαν κατόπιν.

Θειώδεις πηγαὶ εὑρίσκονται παρὰ τὸ Σχινάρι ἐγγὺς τῆς θαλάσσης, ἐν σπηλαιώδει κοιλώματι, ἔνθα καὶ γλοιώδης πηλὸς ἀπόζων θείου σχηματίζεται. Τοιαύτη πηγὴ ὑπάρχει καὶ παρὰ τὸ Γερακαριό, καλουμένη Βρωμόνερο.

Λιμένων ἡ νῆσος στερεῖται, δι' ὃ διὰ μὲν τὴν πόλιν τῆς Ζακύνθου ἐγένετο τεχνητὸς τοιοῦτος. Εἰς τὰς λοιπὰς δὲ παραλίας ὑπάρχουσιν ὁρμίσκοι μόνον μικροί, ὧν σημαντικώτερος ὁ τοῦ Κεριοῦ πρὸς Μ.

Προϊόντα ἡ νῆσος παράγει ἄφθονα καὶ ἐκλεκτά, σῖτον περὶ τὰς 44,000 κοιλ. Τὸ ἥμισυ δὲ τοῦ ποσοῦ τούτου παράγουσι μόνον οἱ ὀρεινοὶ δῆμοι Ναφθίων καὶ Ἐλατίων. Ἡ παραγωγὴ τῆς σταφίδος ἀνῆλθε τῷ 1890 εἰς 28,000,000 λίτρας. Ὁ μᾶλλον δὲ σταφιδοφόρος δῆμος εἶνε ὁ τῆς Ψωρίδος. Παράγει ἔτι ἄφθονον ἔλαιον, οὗτινος γίνεται ἐξαγωγή, καὶ οἶνον μέχρι 1,500,000 ὀκ. Ὁ μᾶλλον οἰνοφόρος δῆμος εἶνε ὁ τῶν Ὀπιταιδῶν. Πλουσία δ' ἐπίσης εἶνε καὶ ἡ παραγωγὴ τῶν ἑσπεριδοειδῶν, ἰδίως λεμονίων καὶ πορτοκαλλίων. Τὰ λοιπὰ προϊόντα τῆς νήσου ὄσπρια, ἀμυγδαλαῖ, λίνον, μέλι ἀρκοῦσι διὰ τὴν ἐσωτερικὴν κατανάλωσιν. Ζῶα ἐν τῇ νήσῳ βόες καὶ ἀγελάδες ὑπάρχουσι περὶ τὰς 2,000, ἵπποι δὲ ἡμίονοι καὶ ὄνοι περὶ τὰς 3,500.

Προϊόντα δὲ βιομηχανίας τῆς Ζακύνθου εἶνε ὁ σάπων, δίμιτα ὑφάσματα, ποῦδρα, ἐλαιοπυρηνέλαιον, κώδωνες πιανίων καὶ πήλινα ἀγγεῖα.

Ἡ Ζάκυνθος ἀποτελεῖ μόνη ἴδιον ὁμώνυμον νομὸν ἄνευ ἰδίας ἐπαρχιακῆς ὑποδιαιρέσεως, ἀλλὰ μόνον δημοτικῆς. Ὑποδιαιρεῖται δὲ εἰς 10 δήμους, ὧν δύο ὀρεινοὶ ὁ Ναφθίων καὶ ὁ Ἐλατίων, οἱ λοιποὶ δὲ πεδινοί, ὧν 3 πρὸς Α τῆς πεδιάδος οἱ δ. Ἀρκαδίων, Ψωρίδος καὶ Ζακύνθου, οἱ λοιποὶ δὲ 5 πρὸς Δ οἱ δ. Ὑριέων, Μεσογαίων, Ἀρτεμισίων, Ὀπιταιδῶν καὶ Λιθακιᾶς. Ἔχει δὲ πληθυσμὸν ἐν ὅλῳ 44,070 κατοίκων, ὧν 18,906 περιέχει μόνον ὁ δῆμος Ζακύνθου, ἔνθα καὶ ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου, ἡ καὶ μόνη πόλις αὐτῆς, τῆς λοιπῆς νήσου οἰκουμένης κατὰ κώμας καὶ χωρία, ὧν μόνον τὰ χωρία Μαχαιράδω καὶ Καταστάρι περιέχουσιν ἄνω τῶν 1000 κατοίκων.

Ζάκυνθος. Ἡ πόλις τῆς Ζακύνθου, οἰκουμένη ὑπὸ 16,603 κατοίκων, κεῖται εἰς τὰ κράσπεδα ὑψηλοῦ βουνοῦ, οὗ τὴν κορυφὴν στέφει ἐνετικὸν φρούριον, ἐν ᾧ νῦν αἱ φυλακαὶ τῶν καταδίκων, νεύουσα πρὸς Α. Εἶνε δ' ἐκτισμένη ἐπὶ ἐπιπέδου χώρου, πλὴν μικροῦ τμήματος αὐτῆς ἐν μέσῳ ἀνερχομένου ἐπὶ τῶν κατωφερειῶν τοῦ βουνοῦ, ἔνθα καὶ ναὸς Παναγία τοῦ Πικρίδη, ἐξ οὗ ἔχει καὶ τὸ ὄνομα ἡ συνοικία αὕτη. Ἐκτείνεται δὲ ἡ πόλις ἀπὸ τοῦ βορείου αὐτῆς ἄκρου Κρυονερίου μέχρι τοῦ μεσημβρινοῦ εἰς μῆκος τριῶν χιλιομέτρων. Περὶ τὸν κυρίως λιμένα κέκτηται προκυμαίαν λαμπρὰν καὶ παραλιακὴν ὁδόν, τὴν κοινῶς καλουμένην Στράδα μαρίνα. Ἡ πόλις δ' ἐν γένει διαιρεῖται εἰς δύο μεγάλα τμήματα τὸ βόρειον καὶ νότιον, ὧν ἐκεῖνο μὲν λέγεται *Μεσαμερία*, τοῦτο δὲ *Ὀξωμερία*, ὑποδιαιρεῖται δὲ εἰς 14 συνοικίας ὀνομαζομένας ἐκ τῶν ἐν αὐταῖς ναῶν, μετὰ τῆς ἑβραϊκῆς τοῦ Γκέτο, καὶ τῆς ἱστορικῆς πλατείας τοῦ Ἁγίου Μάρκου, περὶ τὴν ὁποίαν ὁ καθολικὸς ὁμώνυμος ναός, καλουμένης νῦν Πλατείας τοῦ Ποιητοῦ.

Ἡ πόλις ἔχει ὁδοὺς στενάς, λιθοστρώτους σχεδὸν πάσας ἐν τῇ Μεσαμερίᾳ, ἱκανῶς δ' εὐθυγράμμους, καὶ δύο πλατείας τὴν τοῦ Ποιητοῦ, περιώνυμον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς νήσου, ἐστρωμένην διὰ πλακῶν ἀπὸ τοῦ 1714, καὶ ἑτέραν τοῦ Γεωργίου παραλιακήν, καλουμένην ἄλλοτε τοῦ Μόλου. Διατέμνεται δὲ τὸ

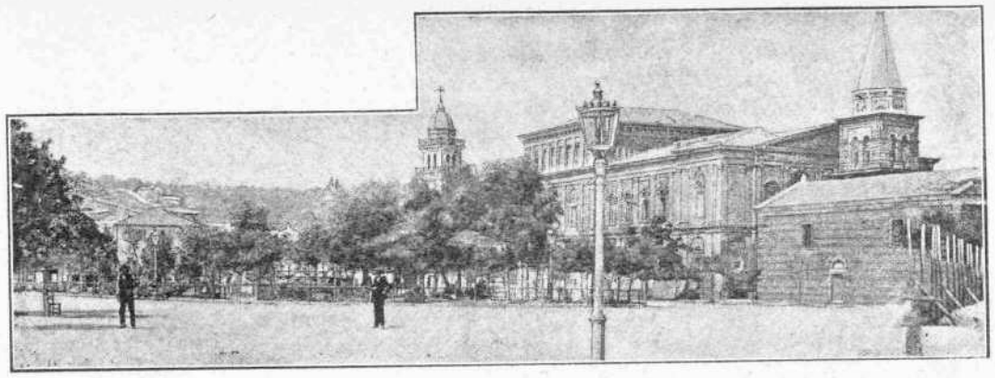

Ἡ Πλατεῖα τοῦ Γεωργίου Α'.

πλεῖστον τῆς πόλεως ὑπὸ μακρᾶς ὁδοῦ, τῆς Πλατείας Ῥούγας, καταληγούσης εἰς τὴν Πλατεῖαν τοῦ Ποιητοῦ. Τὰ πεζοδρόμια τῆς ὁδοῦ ταύτης κεῖνται ὑπὸ στοάς, ὑπὸ ταύτας δὲ κεῖνται τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα τῆς πόλεως.

Ἡ πόλις τῆς Ζακύνθου, μία τῶν ἀρχαιοτάτων Ἑλληνίδων πόλεων, καίτοι πολλὰ ὑπέστη πολλάκις ἐκ δηώσεων, σεισμῶν, πυρκαϊῶν, παρέχει ἔτι πολλὰ ἄξια σημειώσεως σχετιζόμενα πρὸς τὴν εἰδικὴν ἱστορίαν αὐτῆς πολιτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικήν, περὶ ὧν μόνον ἐν ἐκτενεῖ περιγραφῇ καὶ λεπτομερεῖ δύναται νὰ γίνῃ λόγος. Ἐν τῶν μεγάλων οἰκοδομημάτων ταύτης εἶνε τὸ θέατρον ὁ «Φόσκολος» οἰκοδομηθὲν ἐπὶ τῆς πλατείας Γεωργίου τῷ 1870 ἐπὶ τῶν θεμελίων ἄλλου κτιρίου προωρισμένου διὰ δικαστήρια, θεμελιωθέντος τῷ 1840. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλατείας ὑπάρχει καὶ τὸ δημαρχεῖον οἰκοδομηθὲν τῷ 1826. Αἱ πολυπληθεῖς λοιπαὶ οἰκοδομαὶ τῆς πόλεως δὲν παρέχουσί τι τὸ ἰδιάζον. Σημειωτέον μόνον τὴν ἐν τῇ Πλατείᾳ τοῦ Ποιητοῦ οἰκίαν τῶν Ἐνετῶν τοποτηρητῶν, ἥτις, κρημνισθεῖσα πρὸ ἐτῶν ὑπὸ σεισμοῦ, ἀνεκαινίσθη, μεταβεβλημένη νῦν οὖσα εἰς ξενοδοχεῖον. Ἱστορικὸν εἶνε καὶ τὸ ἐπὶ τῆς πλατείας Καφενεῖον τοῦ Κομμούτου, ἐν ᾧ συνηθροίζοντο οἱ εὐγενεῖς τῶν Ζακυνθίων ἐπὶ Ἐνετῶν. Ἐπίσης διὰ τὸν ἰταλικὸν αὐτῆς ῥυθμὸν διακρίνεται ἡ ἐν τῇ Πλατείᾳ Ῥούγα οἰκία τοῦ Καρέρ, νῦν Ῥώμα, καὶ ἑτέρα μικροτέρα τοῦ Γαίτα, ὡσαύτως δὲ ἡ ἐν τῇ βορειοδυτικῇ εἰσόδῳ τῆς Πλατείας τοῦ Ποιητοῦ οἰκία τῆς οἰκογενείας Κομμούτου.

Εἰς τοὺς σεισμούς, οἵτινες ἐπήνεγκον καταστροφὰς τῶν ἀρχαίων οἰκοδομῶν, ἀντέσχον πλειότερον οἱ ναοί. Ἀρχαιότατος δὲ πάντων θεωρεῖται ὁ τοῦ Ἁγ. Νικολάου τοῦ Μόλου, ἐκτισμένος ἐπὶ νησιδίου συνεχομένου πρὸς τὴν ξηρὰν τῆς λοιπῆς νήσου διὰ γεφύρας, περὶ αὐτὸν δὲ ἔχων ἄλλοτε ὀχυρώματα προστατευτικὰ τοῦ λιμένος. Ὁ ναὸς οὗτος μνημονεύεται ὑπάρχων κατὰ τὸ ἔτος 1578. Εἶνε ἐκτισμένος στερεῶς διὰ τετραγώνων λίθων. Ἐν αὐτῷ κεῖται ὁ τάφος τοῦ περιφανοῦς λογίου καὶ συγγραφέως Ζακυνθίου Ἀντ. Κατηφόρου (1685—+1763). Ἡ νησὶς ἐφ' ἧς ὁ ναὸς δι' ἐπιχωματώσεων ἡνώθη κατόπιν μετὰ τῆς ἀπέναντι ἀκτῆς, ἀποτελέσασα μέρος τῆς πλατείας Γεωργίου.

Παρὰ τὸν ναὸν τοῦτον κεῖται ὁ τῶν Ἁγ. Πάντων κτισθεὶς τῷ 1617, ἐν ᾧ εὑρίσκονται εἰκόνες τοῦ Ζακυνθίου ζωγράφου Κατούνη. Ἔξω τοῦ ναοῦ ἐπὶ βάθρου κεῖται ἀπὸ τοῦ 1821 ἡ ὀρειχαλκίνη προτομὴ τοῦ Ἄγγλου Μαίτλαντ μετ' ἀναγλύφων παραστάσεων, ἔργον τοῦ διασήμου Δανοῦ γλύπτου Θορβάλδσεν.

Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τῶν Κομμούτων, ὁ οἰκοδομηθείς, ὡς καὶ ὁ προρρηθεὶς τῶν Ἁγ. Πάντων, ἕνεκα τῆς καταμαστισάσης τὴν πόλιν πανώλους τῷ 1617, εἶνε ἄξιος λόγου διὰ τὰς ἐν αὐτῷ εἰκόνας τῶν θαυμάτων τοῦ Ἁγ. Διονυσίου, ἔργων ἐνετικῆς τέχνης.

Ἀρχαιότατος θεωρεῖται καὶ ὁ ναὸς τῆς Φανερωμένης, ἀνοικοδομηθεὶς τῷ 1633. Ἐν τούτῳ εὑρίσκονται εἰκόνες τῆς γεννήσεως, κοιμήσεως καὶ ἀναλήψεως τῆς Θεοτόκου ὑπὸ τοῦ διασήμου Νικολ. Δοξαρᾶ, ὡσαύτως εἰκόνες τῶν προφητῶν τοῦ Ζακυνθίου ζωγράφου Πλακωτοῦ, συγχρόνου τοῦ Δοξαρᾶ, καὶ τοῦ Ἔμμαν. Τζανε Μπουναλῆ, διασήμου τῆς 17 ἑκατ. Ῥεθυμνίου ἁγιογράφου. Θαυμάσιον δὲ εἶνε καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ, ξυλόγλυπτον ὅλον.

Ἐκ τῶν λοιπῶν ναῶν διάσημος εἶνε ὁ τοῦ Ἁγ. Διονυσίου, τοῦ πάτρωνος τῆς νήσου, ἔνθα φυλάσσεται καὶ τὸ λείψανον αὐτοῦ. Ἐν αὐτῷ εὑρίσκονται εἰκόνες τοῦ Ζακυνθίου Νικολ. Κουτούζη ζωγράφου καὶ ποιητοῦ (1750—1819), ἐν αἷς εἰκὼν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ λέγοντος εἰς τὴν Μαγδαληνὴν «Μή μου ἅπτου», δι' ἣν ὁ ζωγράφος κατηγορήθη ὅτι εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Μαγδαληνῆς εἰκόνισε τὴν ἐρωμένην του. Θαυμασίας τέχνης δὲ εἶνε καὶ ἡ ἐν ἀναγλύφῳ ἐπὶ ἀργυρᾶς πλακὸς παράστασις τῆς κηδείας τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, ἔργον τοῦ Γεωργ. Διαμάντη Μπάρα Καλαρρύτου (1820)· ἐπίσης εἰκὼν ἐπιμήκης παριστῶσα λιτανείαν τοῦ Ἁγίου ἐπὶ Ἐνετοκρατίας, ἔνθα εἰκονίζονται πρόσωπα σύγχρονα τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἐγράφη, μὲ τὰς ἐγχωρίους ἐνδυμασίας τῶν τότε εὐγενῶν καὶ ἱερέων καὶ ἀστῶν, ἔργον καὶ αὕτη τοῦ Κουτούζη.

Ἐκκλησίαι δυτικῶν ὑπάρχουσιν ἡ τοῦ Ἁγ. Μάρκου ἐν τῇ Πλατείᾳ τοῦ Ποιητοῦ, πρὸς ἣν συνέχεται καὶ ἡ λατινικὴ ἐπισκοπή, ἀνακαινισθεῖσα τῷ 1740 ἐπὶ τοῦ ἐπισκόπου Ῥεμονδίνου, ἱστορικοῦ τῆς νήσου. Ἐν τῷ ναῷ ὑπάρχει εἰκὼν τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ θεωρουμένη ὡς ἔργον διασήμου Ἰταλοῦ ζωγράφου, καὶ ὁ τάφος τοῦ Ῥεμονδίνου, ἐν τῇ ἐπισκοπῇ δὲ αἱ εἰκόνες τῶν διαφόρων λατίνων ἐπισκόπων τῆς νήσου. Ἑτέρα λατινικὴ ἐκκλησία εἶνε ἡ ἐν τῇ

συνοικίᾳ τῆς Ἁγ. Τριάδος Santa Maria della Grazia, ἔνθα ὁ ταφος μετὰ τῆς ἐπιτυμβίου ἐνεπιγράφου πλακὸς τοῦ Γαλλου περιηγητοῦ καὶ ἐνθουσιώδους λάτρου τῶν Ἑλλήνων Pierre Aug. Guys, θανόντος ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1799. Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ὑπάρχει καὶ εἰκὼν τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς βυζαντινὴ λίαν τιμωμένη ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων. Αἱ ἐν τῷ φρουρίῳ δὲ λατινικαὶ ἐκκλησίαι, ἐν αἷς ἡ παλαιὰ καθεδρικὴ τοῦ S. Salvatore, εἶνε ἠρειπωμέναι.

Καθόλου δ' εἰπεῖν ἐν τῇ πόλει τῆς Ζακύνθου, πλὴν τῶν φυσικῶν καλλονῶν αὐτῆς ἐκεῖνο, ὅπερ δύναται νὰ κινήσῃ τὸ διαφέρον τοῦ περιηγητοῦ, εἶνε οἱ ναοὶ καὶ αἱ ἁγιογραφίαι αὐτῶν. Ἀπέκτησε δὲ ἡ Ζάκυνθος κατὰ τὰς τελευταίας ἑκατονταετηρίδας πλειοτέρους ζωγράφους ἢ αἱ λοιπαὶ τῶν Ἰονίων νήσων. Πάντες δὲ σχεδὸν οἱ καλλιτέχναι Ζακύνθιοι ἐμαθήτευσαν εἰς τὰς σχολὰς τῆς Ἰταλίας, ἰδίως τῆς Βενετίας· συνεδύασαν δ' ἐφ' ὅσον ἦτο δυνατὸν ἐν τῇ ἁγιογραφίᾳ τὸν Ἰταλικὸν ῥυθμὸν μετὰ τοῦ Βυζαντινοῦ, διὸ τὰ ἔργα αὐτῶν εἶνε ἄξια μελέτης. Μόνον ὁ Γεώργ. Διαμάντης Μπάφας ἐκ Καλαρρυτῶν ἦτο ἑλληνομαθὴς ἐκμαθὼν τὴν τέχνην τοῦ ἐπεξεργάζεσθαι ἀναγλύφους εἰκόνας ἐπὶ πλακῶν ἀργυρῶν ἢ χρυσῶν ἐν Ἠπείρῳ, ἔνθα φαίνεται διεσώθη ἡ Βυζαντινὴ τέχνη. Ἴσως δὲ εἶνε οὗτος καὶ τὸ τελευταῖον ταύτης τέκνον. Ἡ ἐπὶ τοῦ φερέτρου τοῦ λειψάνου τοῦ Ἁγ. Διονυσίου εἰκονιζομένη ἐν ἀναγλύφῳ κηδεία τοῦ Ἁγίου ὑπὸ τῶν μοναχῶν, αἱ ἀνάγλυφοι ἐπὶ χρυσῆς πλακὸς εἰκόνες Εὐαγγελίου τοῦ ναοῦ καὶ ἄλλαι εἰκόνες αὐτόθι εἶνε ἀριστουργήματα τοῦ τεχνίτου τούτου, ἅτινα δυστυχῶς μέχρι σήμερον οὔτε ἀπεικονίσθησαν ἰδιαιτέρως, οὐδὲ ἐμελετήθησαν.

Ἡ Ζάκυνθος εἶνε καὶ πατρὶς πλείστων λογίων ἀνδρῶν καὶ ποιητῶν, ὧν σημειοῦμεν τοὺς μᾶλλον γνωστοὺς Φόσκολον καὶ Σολωμὸν τὸν ποιητὴν τοῦ Ὕμνου τῆς Ἐλευθερίας. Περὶ τῶν διασήμων ἀνδρῶν τῆς Ζακύνθου διαλαμβάνει τὸ βιβλίον τοῦ μακαρίτου Νικολ. Κατραμῆ ἀρχιεπισκόπου Ζακύνθου «Φιλολογικὰ ἀνάλεκτα Ζακύνθου».

Φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα ἐν τῇ πόλει ὑπάρχουσι νοσοκομεῖον δημοτικὸν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1666, βρεφοκομεῖον, πτωχοκομεῖον.

Ἐν τῇ δημοτικῇ ἐκπαιδεύσει ἡ νῆσος καθυστερεῖ ὡς πρὸς τὰ σχολεῖα τῶν θηλέων, μόνον ἐν τῇ πόλει Ζακύνθου ὑπαρχόντων δύο δημοτ. σχολείων θηλέων, οὐδαμοῦ δὲ τῆς λοιπῆς νήσου.

Ἐν τῇ πόλει τῆς Ζακύνθου ὑπάρχει καὶ δημοσία βιβλιοθήκη συστηθεῖσα τῷ 1803, περιέχουσα 16,000 τόμους καὶ χειρόγραφά τινα, ἐν οἷς τινα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νήσου. Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ κεῖνται καὶ ὀλίγαι ἀρχαιότητες τῆς νήσου. Σπουδαῖον ἐπίσης εἶνε καὶ τὸ ἀρχειοφυλακεῖον τῆς νήσου, πλῆρες ἱστορικῶν ἐγγράφων.

Ἐλάχιστα γνωρίζομεν περὶ τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας τῆς νήσου. Ὁ Ὅμηρος καλεῖ ταύτην «ὑλήεσσαν», καὶ ὁ Στράβων «ὑλώδη καὶ εὔκαρπον». ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Κτησίας μνημονεύουσι τῆς πηγῆς τῆς πίσσης, ὁ Σκύλαξ καὶ ὁ Πτολεμαῖος ὅτι εἶχε πόλιν ὁμώνυμον καὶ λιμένα, ὁ Παυσανίας ὅτι ἡ ἀκρόπολις τῶν Ζακυνθίων ὠνομάζετο Ψωφίς, ὁ Διόδωρος ὅτι εἶχέ που ἡ νῆσος χωρίον ὀχυρὸν καλούμενον Ἀρκαδίαν. Ἐξ ἐπιγραφῶν δὲ ὅτι ὑπῆρχεν ἐν τῇ νήσῳ «δῆμος Ζακυνθίων ὁ ἐν τῷ Νήλλῳ». Περὶ τῆς νήσου ὑπὸ ἀρχαιολογικὴν ἔποψιν ἔγραψεν ὁ Othon Riemann: Recherches archéol. sur les iles Ioniennes. III Zante IV Cerigo. Γεωλογικὴν δὲ σύντομον περιγραφὴν μετὰ γεωγραφικοῦ πίνακος τῆς νήσου ἐξέδωκε τελευταῖον ὁ Jos. Partrch.

Α. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ

Ἐπίκαιρος εἶνε ἡ ἐν τῇ Ἑστίᾳ δημοσίευσις τοῦ ἑξῆς ἀδροτάτου ποιήματος τοῦ ἐπιφανοῦς Γαλλου συγγραφέως

ZANTE, FIOR DI LEVANTE

Quand le vaisseau bercé par la mer caressante
S'arrête aux bords heureux de la terre de Zante,
Que les Italiens nomment « fleur du Levant »,
Le voyageur vers lui voit voler cent nacelles,
Toutes pleines de fleurs humides et nouvelles
Dont l'âme errante flotte et parfume le vent.

On dirait des jardins balancés sur les lames,
Et ce sont des œillets plus rouges que des flammes,
D'autres blancs, délicats comme un beau teint d'enfant.
Et des roses de pourpre et des roses pâlies,
Et de grands lis royaux dont les mélancolies
Gardent je ne sais quoi d'âpre et de triomphant.

Et lorsque le vaisseau, parti pour d'autres mondes,
Escalade les plis demesurés des ondes
Qui l'emportent au ciel brumeux de l'occident,
Longtemps encor, parmi la vapeur, les cordages,
Et les grupes bronzés des matelots sauvages,
Les fleurs de Zante en font un oasis flottant.

Moi-même, aux jours obscurs où de douces pensées
M'évoquent la beauté des heures éclipsées,
Que j'ai revu des fois, — souvenir décevant, —
Ton ciel clair, tes flots bleus roulant des pierreries,
Et les riches bouquets de tes barques fleuries,
O Zante, fleur lointaine et douce du Levant !

PAUL. BOYRGET

ΣΟΛΩΜΟΣ

Τόσο σὲ νοιώθω μέσα 'ς τὴν ψυχή μου
Ποῦ τώρα τρέμω μήπως καὶ σὲ χάσω
Στῶν στίχων μου τὴ γύμνια, ποιητή μου,
Ἀπ' τὴ ζεστὴ φωλιά σου ἂν σ' ἀνεβάσω.

Βαθειὰ κ' ἐσὺ μέσα 'ς τὸ νοῦ κλεισμένη
Ἔκρυβες τὴν Ἰδέα, λάμψι θεία,
Κ' ἐκύτταζες μὲ στίχους καμωμένη
Νὰ τῆς εὕρῃς μιὰν ἄξια κατοικία.

Μὰ μέσα σου ξυπνοῦσε ξαφνικὰ
Ἡ Φαντασία, δύναμη γεμάτη,
Κι' ὅ,τι ἔχτιζες ἐσὺ πονετικά,
Τὸ γκρέμιζε σὰ χάρτινο παλάτι.

Ὅ,τι ἔχτιζες... Κ' οἱ στίχοι σου ἦταν ἕνα
Μὲ τὸ πολύανθο νησί σου· κρίνα
Ἦταν, μοσκιές, γιούλια, στεφανωμένα
Μὲ μιὰ χλωμὴ ἑνὸς ἄλλου κόσμου ἀκτῖνα.

Ἀλλὰ γιὰ τὴν Ἰδέα, λάμψι θεία,
Δὲν ἔφταναν τῶν στίχων σου τὰ κάλλη·
Γιατ' ἦταν ἡ δική σου Φαντασία
Παράξενη, ἀνυπόταχτη, μεγάλη.

Γι' αὐτὸ 'ς τῶν τραγουδιῶν σου τὸ βιβλίο,
Σκόρπιοι, ριγμένοι σὰν ἀπὸ τὴν τύχη,
Μισόπλαστοι, ἕνας ἕνας, δύο δύο,
Μαζὶ ἀστράφτουν καὶ σβύνουν τόσοι στίχοι.

Στίχοι, σὰν περιστέρια χωρὶς ταῖρι,
Στίχοι, ταιράκια, μὰ χωρὶς φωλιά,
Στίχοι, σὰ ρόδου φύλλα ποῦ τ' ἀγέρι
Τὰ σκόρπισεν ἀπ' τὴν τριανταφυλλιά.

Στῆς θάλασσας ἐπάνω τὰ νερὰ
Ἕνας τεχνίτης μ' ἐπουράνια γνῶσι
Βαρὺν ἀγῶναν εἶχε μιὰ φορὰ
Παλάτι πέτρινο νὰ θεμελιώσῃ.

Τὸ πέτρινο παλάτι τὴν ἡμέρα
Στὰ κύματα χτιστὸ φεγγοβολοῦσε·
Μὰ ὅταν ἡ Νύχτ' ἀπλώνεταν κεῖ πέρα
Πεισματάρα Νεράϊδα τὸ χαλοῦσε.

Νίκησεν ὡς τὸ τέλος ὁ τεχνίτης,
Καὶ ρίζωσε τὸ θαῦμα του 'ς τὸ κῦμα...
— Ἐσύ, πρὶν νὰ νικήσῃς τὴν ὁρμή της,
Ἄχ! ἡ Νεράϊδα σ' ἔβαλε 'ς τὸ μνῆμα!

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΣΕΙΣΜΟΝ

Λευκή, μακροτάτη ταινία οἰκιῶν, διακοπτομένη ὑφ' ἑνὸς χαριεστάτου ἀκρωτηρίου καὶ πάλιν ἀκολουθοῦσα ὄπισθεν αὐτοῦ, μέχρις οὗ χάνεται ἐν μέσῳ βαθυσκίων κήπων, πολύγωνοι ἰταλικοὶ πύργοι κωδωνοστασίων, παλαιαὶ ἐκκλησίαι, στεναὶ ὁδοί, ἐνετικὰ μέγαρα φέροντα εἰς τὴν ῥάχιν των αἰῶνας ὁλοκλήρους, θάλασσα θωπεύουσα ἠρέμα μαγευτικὰς ἀκτάς, βουνὰ πράσινα καὶ ὄρη γλαυκά, ἴα καὶ ῥόδα, ἄνθρωποι αἰωνίως μειδιῶντες καὶ πάντοτε ψάλλοντες ᾄσματα ἔρωτος, στίχοι τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Φωσκόλου, στροφαὶ τοῦ Κάλβου, ὅλα ταῦτα εἶχον πλάσει εἰς τὴν διάνοιάν μου, μίαν γλυκεῖαν, μίαν δροσερὰν ἀνάμνησιν τῆς Ζακύνθου. Καὶ ἡ ἀνάμνησις ἐκείνη ἔμεινε ζωντανὴ ἐν ἐμοὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐπάτησα τὴν ἀνθόσπαρτον γῆν της, καὶ περιῆλθον τὴν πλατεῖαν Ῥούγαν, τοὺς στενούς της δρομίσκους, ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν τῶν ὁποίων ἔβλεπον γλαυκὰ ὄμματα καὶ κόμας μεταξίνους, καὶ ἀπὸ ἑκάστην γωνίαν καὶ ἀπὸ κάθε παράθυρον ἐζήτουν νὰ μαντεύσω τὸν χαρακτῆρα τῆς κοινωνίας ἐκείνης, τῆς ἰδιορρύθμου, τῆς καλλιτεχνικῶς μορφωμένης, τῆς ζώσης μὲ τὰ ᾄσματα, τῆς τρελλαινομένης διὰ τὴν Τραβιάταν, τῆς μεθυσκομένης ἀπὸ τοὺς ἤχους τῆς κιθάρας, τῆς γεννησάσης τὸν Σολωμόν, καὶ τὸν Φώσκολον, καὶ τὸν Κάλβον.

Εἰς τὰ βάθη τῶν ἀναμνήσεών μου τούτων χίλιαι ἄλλαι εἰκόνες συνεχέοντο, λειμόνες πράσινοι, ἀμπελῶνες ἀτελεύτητοι, ἀνθῶνες μεθυστικοί, λόφοι ἐλαιοστεφεῖς, νησίδια σμαράγδινα, χωρικῶν μορφαὶ ἡλιοκαεῖς, εὐσταλεῖς παρθένοι τῶν ἀγρῶν, λευκάζοντα χωρία, εἰκόνες εἰδυλλιακαὶ πλήρεις χαρμονῆς καὶ μαγείας, ἀπετέλουν τὴν Ζάκυνθον, ὡς τὴν εἶδον, ὡς τὴν ἀπήλαυσα, ὡς τὴν ἐθαύμασα ἄλλοτε.

Αὐταὶ ἦσαν αἱ ἐντυπώσεις μου, πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἡμερῶν, ὅτε τὰ κύματα μελανὰ ἔδερον τὸ μικρὸν σκάφος τοῦ ἀτμοπλοίου, ἐφ' οὗ μετέβαινον πάλιν εἰς Ζάκυνθον ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸ πλατάγισμα τῶν ἤχων τῆς συμφορᾶς, οἵτινες ἔφερον μέχρις ἐμοῦ στεναγμοὺς καὶ οἰμωγὰς ἀναμιγνυομένας μὲ κρότους καταρρεόντων οἰκοδομημάτων καὶ ἡ φρικαλέα τοῦ ὀλέθρου εἰκὼν διεγράφετο ζωηρὰ ἐνώπιόν μου, ἀπομακρύνουσα τὴν τερψίθυμον ἐκείνην ἀνάμνησιν, ἣν ἐτήρουν μυστικὰ εἰς τὴν μνήμην μου μὲ ἄνθη καὶ ἀκτῖνας πλαισιουμένην. Ὅλα συνετέλουν νὰ καταστήσωσι ζωφερωτέραν τὴν εἰκόνα ἣν προῃσθανόμην ὅτι θὰ ἔβλεπον. Ὁ οὐρανὸς μέλας ἔδρεχεν ἀδιακόπως ἡ δὲ θάλασσα μαινομένη ἐζήτει νὰ καταβροχθίσῃ τὸ μικρὸν ἐκεῖνο σκάφος, ὅπερ μετέφερεν ἄρτον καὶ στέγην εἰς τὸν πεινῶντα καὶ ἄστεγον ἐκεῖνον λαόν. Ἡ φαιδρὰ τῆς Ζακύνθου εἰκὼν δὲν ἐπαρουσιάζετο πλέον εἰς τὰ ὄμματά μας. Οἱ λαμνοκόποι δὲν μᾶς ἐδέχθησαν μὲ τὰ γιούλια, οὐδὲ ἡ ταινία τῶν οἰκιῶν λευκογελῶσα μᾶς ἐχαιρέτιζεν. Ἡ σκιὰ τοῦ πένθους περιεπλανᾶτο ἐπὶ τῆς νήσου, τὰ δὲ μακρὰν ἐνεδρεύοντα χωρία ἐφαίνοντο ὡς νὰ ἐκρύβησαν ἀπὸ τὸν φόβον των, ἀπὸ δὲ τῆς κοιμωμένης ἐκείνης πόλεως ἀνήρχοντο ὑψηλὰ καὶ ἐπλήρουν τὴν ἀτμοσφαῖραν αἱ ἀπέλπιδες στοναχαὶ καὶ αἱ δεήσεις τῶν περιδεῶν κατοίκων. Εἰς τὴν Strata marina καὶ ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Λομβάρδου διεκρίνοντο στρατιωτικαὶ σκηναὶ διήκουσαι μέχρι τῆς πλατείας τοῦ ποιητοῦ, ἀπὸ καιροῦ δὲ εἰς καιρὸν ἔφθανε μέχρις ἡμῶν ὁ βραχνὸς ἦχος τῆς σάλπιγγος. Ἐφαίνετο ὡς νὰ κατηυλίσθη ἐκεῖ στρατός, ὡς νὰ διέτρεχεν ἡ νῆσος κίνδυνον καὶ ἐπρόκειτο νὰ τὴν ὑπερασπίσωσιν οἱ διανυκτερεύον-

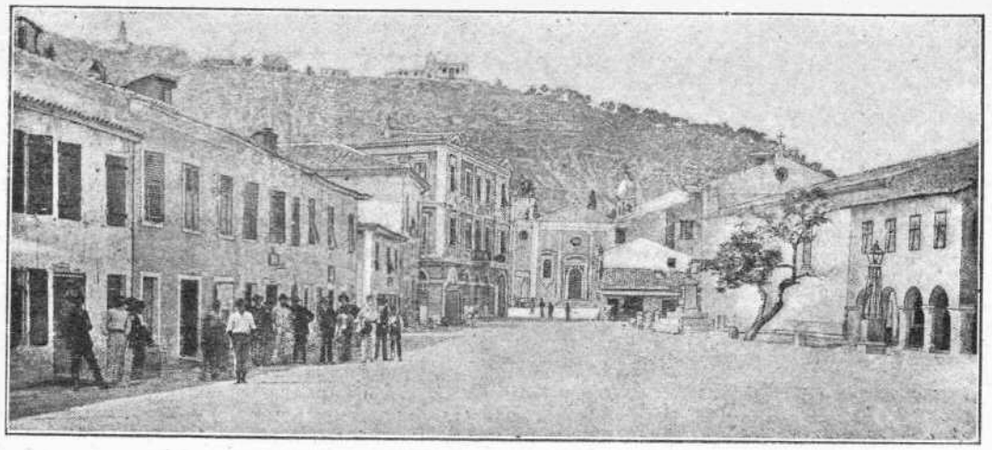

Κεντρική ὁδὸς μεταξὺ τῶν δύο Πλατειῶν

τες ὑπὸ τὰς σκηνὰς ἐκείνας ὁπλῖται. Ὡς ἐπάτησα ὅμως ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, ἡ ἀπάτη διελύθη· κλαυθμοὶ μὲ προσέβαλον· εἰσῆλθον εἴς τινα σκηνὴν καὶ εὑρέθην ἐν μέσῳ συσπειρωμένης οἰκογενείας, τρόμῳ συνεχομένης, ἐχούσης τὴν σκηνὴν ἐκείνην ὡς μόνον της στέγασμα, ἐνῷ παγερὰ ἡ πνοὴ τοῦ ἀνέμου ἐσύριζε καὶ ἡ ὑγρασία εἰσέδυε μέχρι τῶν ὀστέων, ὅλου ἐκείνου τοῦ ἐσμοῦ τῶν ἀπηλπισμένων γυναικῶν, μὲ τὰ οἰδαλέα ὄμματα, μὲ τὰ ὠχρὰ πρόσωπα, μὲ τὰς τρεμούσας σιαγόνας, μὲ ῥάκη ἀντὶ ἐνδυμάτων, αἵτινες ἔκλαιον ἀπὸ τὸ ψῦχος, καὶ ἐλειποθύμουν ἀπὸ τὴν πεῖναν. Ἡ δυστυχία ἐκείνη ἐκλόνισε τὴν ψυχήν μου. Ἠσθανόμην ὅτι μία στιγμὴ μόνη ἀφήρπασεν ἀπὸ τὰς δυστυχισμένας ἐκείνας ψυχὰς κάθε χαρὰν καὶ τὰς ἐσώρευσεν ἐκεῖ κάτωθεν μιᾶς στρατιωτικῆς σκηνῆς ἵνα κλαίωσι τὴν χαρὰν ἥτις ταῖς ἐπτερύγισεν, ἵνα αἰσθανθῶσι τὴν συμφορὰν πιέζουσαν αὐτὰς μέχρις οὗ νὰ τείνωσι τὴν χεῖρα ἐπαίτιδα καὶ ψιθυρίσωσιν εἰς τοὺς διαβάτας: Πεινοῦμεν.

Τὴν εἰκόνα ταύτην φέρετέ την ἀπὸ τῆς σκηνῆς ἐκείνης εἰς ὅλας τὰς σκηνὰς καὶ εἰς ὅλα τὰ ὑπόγεια τῶν κατερρεουσῶν οἰκιῶν, ἀπὸ τῆς πλατείας τοῦ Ἡσιη τοῦ εἰς τὰ καντούνια τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ ἀπὸ τὰ καντούνια εἰς τὰ χωρία καὶ ἔχετε ζωντανὴν τὴν εἰκόνα τῆς δυστυχίας, ἥτις δέρει ἐκεῖ πέραν χιλιάδας ἀδελφῶν μας. Διότι ἑκάστη κατερειπωθεῖσα οἰκία ἐγένετο σκηνὴ σπαρακτικοῦ δράματος ἀπολεσθείσης εὐτυχίας. Καὶ αἱ οἰκίαι ὅλαι διαρραγεῖσαι, μὲ πεσμένας πλευρὰς ἢ κείμεναι ἐρείπια κατὰ γῆς παρουσιάζουσιν εἰς τὰ ὄμματα τῶν περιτρόμων ἀνθρώπων συντρίμματα θλιβερά, ὅ,τι εἶχον ἀπὸ χρόνων μακρῶν ἐν στερήσεσι συναθροίσει. Ἀλλὰ μέσα εἰς τὰ ἐρείπια ἐκεῖνα τῶν ἀγαπημένων οἰκιῶν, ἐγεννήθησαν οἱ πατέρες των καὶ οἱ πάπποι των. Μέσα εἰς ἐκεῖνα τὰ σπίτια εἶδον γεννηθέντα τὰ τέκνα των καὶ ἤκουον πληρουμένους τοὺς θαλάμους των μὲ τὰ ἄσματα τῶν θυγατέρων των καὶ μὲ τῶν νηπίων των τὰ λαλήματα. Καὶ τὰ σπίτια ἐκεῖνα τὰ ἠγάπων, ἀλλὰ τώρα τὰ βλέπουν διερρηγμένα παντοχόθεν καὶ ἐπικρεμάμενα ἀπειλητικὰ ὡς νὰ θέλουν νὰ γίνωσι τάφοι των.

Τίποτε δὲν τοὺς ἀφῆκεν ὁ σεισμός. Ἐὰν ἵστανται αἱ οἰκίαι ὄρθιαι ἀκόμη, ἐὰν αἱ προσόψεις των φαίνονται ὡς νὰ μὴ τὰς ἔθιξε τοῦ ὀλέθρου ἡ σφοδρότης, ἔνδον οἱ τοῖχοι διεσαλεύθησαν, αἱ ὀροφαὶ διερράγησαν καὶ ἡ ἀδιάλειπτος δόνησις τοῦ ἐδάφους καταρρίπτει τὰ ἀπομεινάρια ἐκεῖνα τῶν τοίχων, καὶ ἐξαλείφει καὶ τὴν τελευταίαν ἀκόμη ἐλπίδα. Αἱ ὁδοὶ πολλαχοῦ καταντοῦν ἀδιάβατοι· ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε διήρχοντο οἱ ἐρασταὶ ζητοῦντες τοὺς θελκτικοὺς ὀφθαλμοὺς ῥεμβαζούσης κορασίδος, τώρα περιδεεῖς διαβαίνουν προσέχοντες εἰς τὰ ῥήγματα τῶν οἰκιῶν, εἰς τὰς σαλευομένας δοκούς, εἰς τοὺς ἐξηρθρωμένους ἐξώστας. Ἀλλ' ἡ ἀγάπη τοῦ οἴκου ὑπερισχύει ἐνίοτε τοῦ κινδύνου· καὶ βλέπατε μέσα εἰς ἐκείνους τοὺς αἰωρουμένους τοίχους, διαμενούσας ἀκόμη οἰκογενείας αἵτινες ἀπεφάσισαν νὰ ταφῶσι μετὰ τῶν οἰκιῶν των μᾶλλον ἢ νὰ ἐγκαταλείψωσιν αὐτάς, ζητοῦσαι τὴν ἀμφίβολον σκέπην τῆς στρατιωτικῆς σκηνῆς. Ὅτε δὲ τὰ νέφη διαλύονται καὶ ὁ ἥλιος εὐεργετικὸς ῥίπτει τὰς ἀκτῖνας του ἐπὶ τῶν θυμάτων εἰς τὰ χαλάσματα ἐκεῖνα, αἱ γυναῖκες εἰσχωροῦν μέχρι τῶν κατοικιῶν των, ζητοῦσαι ὅ,τι ἐγκατέλιπον καθ' ἣν στιγμὴν ἔκφρονες κατέφυγον εἰς τὰς ὁδοὺς μὲ τεταμένους βραχίονας καὶ συνημμένας χεῖρας ἐξαιτοῦσαι ἄνωθεν βοήθειαν ὡς νὰ μὴ ἤλπιζον πλέον ταύτην ἐκ τῆς ἀστόργου γῆς. Ὅσοι ἦσαν ἐκεῖ τὴν τρομερὰν ἐκείνην πρωΐαν διηγοῦνται ὅτι εἶδον γυναῖκας μὲ πρόσωπα διεστραμμένα ἐκ τοῦ τρόμου, ἄλλας τυπτούσας μὲ τὰς ἐκδαρμένας χεῖρας των τὰς κεφαλάς των, ὅταν εἶδον περιπεσούσας ἐκ νέου εἰς τὴν ἐσχάτην ἔνδειαν. Διότι ὁ σεισμὸς ἐκεῖνος οὐδένος ἐφείσθη. Καὶ τὴν μικρὰν οἰκίαν ἀκόμη μὲ τὰ δύο μικρὰ δωμάτια, ὅπου ἐγεννήθη ὁ ποιητὴς τῶν «μνημάτων» καὶ τὸ λευκὸν ἐκεῖνο σπιτάκι ὅπου ὁ Σολωμὸς ἔμελψε τὰς στροφὰς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὸν χθαμαλὸν ἀκόμη ναΐσκον, ὅπου ὁ Κολοκοτρώνης ὡρκίσθη καὶ ἀπῆλθε τῆς ἀνθοστεφοῦς νήσου ἵνα ὁδηγήσῃ τοὺς ζευγηλάτας τοῦ Μωρέως εἰς τὴν δόξαν καὶ εἰς τὴν νίκην, καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ μνημεῖα τῆς ἐθνικῆς δόξης τὰ ἐτραυμάτισε καὶ λειποψυχισμένα κλίνουν ὑπὸ τὸ βάρος τῆς συμφορᾶς ἀλλ' ἀντέχοντα ἀκόμη. Παντοῦ ἐρείπια, παντοῦ συντρίμματα, παντοῦ θλίψεις. Καὶ ἀπὸ τὰ ἐρείπια ταῦτα προβάλλει ὠχρὰν τὴν μορφήν της ἡ ἔνδεια εἰς τὸ πρόσωπον γυμνοπόδων παιδίων ἐξαιτούντων τὸν ἄρτον. Ἡ φιλανθρωπία ζητεῖ νὰ ἐνσταλάξῃ παρηγορίαν εἰς ταῦτα. Καὶ ἡ αὐταπάρνησις ὀλίγων φιλανθρώπων ἔδωκε θάρρος εἰς τοὺς ἀστέγους ἐκείνους. Ὅπου κατοικεῖ ὁ ὄλεθρος καὶ ἡ συμφορὰ τανύει τὰς μελανὰς της πτέρυγας, ἐκεῖ λευκὴ καὶ ἡ φιλευσπλαγχνία πτερυγίζει σπογγίζουσα τὰ δάκρυα καὶ φέρουσα τὸ ἐκλεῖψαν μειδίαμα εἰς τὰ παιδικὰ χείλη. Ἡ φιλανθρωπία ὑπὸ τὸ πρόσωπον τοῦ Φόρστερ, ἡ ἀγαθοεργία ὑπὸ τὸ ῥάσον τοῦ Δὸν Ῥιδέλη.

Τὸ ἔδαφος ὅμως δὲν ἔπαυσε νὰ σείεται καὶ ὁ χειμὼν δὲν ἔπαυσε νὰ μαστίζῃ τοὺς ἀπέλπιδας. Τὴν νύκτα ἐν μέσῳ τῆς ἡσυχίας τῶν ἐγκαταλελειμμένων οἰκιῶν, ἀκούονται μακρόθεν οἱ κρότοι τοίχων καταρρεόντων, οἵτινες καθιστῶσι σκληροτέραν τῆς νυκτὸς τὴν ῥίκην, οἱ δὲ νευροπαθήσαντες κάτοικοι, ἐν ψυχολογικῇ ταραχῇ εὑρισκόμενοι τρέμουν καὶ ἐκ τοῦ φόβου, τρέμουν καὶ ἐκ τοῦ ψύχους. Τρέμοντας καὶ γυμνητεύοντας τοὺς ἀφῆκα προχθὲς ἀκόμη, ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων των, ἡ δὲ εἰκὼν τῆς ἀνθοστεφοῦς νήσου δὲν μοῦ παρίσταται πλέον λευκογελῶσα καὶ πλαισιουμένη μὲ ναρκίσσους. Ἡ Ζάκυνθος σπαραγμένη, τρέμουσα, πεινῶσα, γυμνητεύουσα μὲ ἀκολουθεῖ, ὡς νὰ λέγῃ ἡ συμφορὰ ἔχει δικαιώματα ἀπέναντι τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐτυχίας. Τὴν χαρὰν καὶ τὴν γαλήνην ἣν ἀπώλεσε θ' ἀργήσῃ νὰ ἐπανεύρῃ καὶ οὔτε δυνάμεθα ἡμεῖς νὰ τὴν παράσχωμεν πλήρη εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Σολωμοῦ, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀγάπην μας θὰ εὕρῃ ἀνακούφισιν, ἀλλὰ εἰς τὴν στοργήν μας θὰ εὕρῃ παρηγορίαν.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἡ κατοικία τοῦ Σολωμοῦ

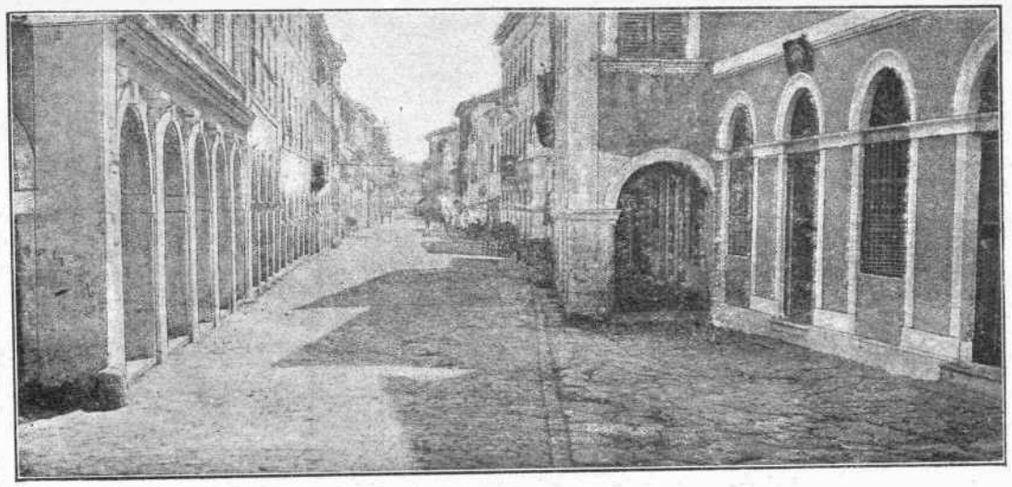

Ἡ Πλατεῖα Ρούγα

ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Ὀλίγαι λέξεις ἐκφωνηθεῖσαι ἐν τῇ ὑπὲρ τῶν Ζακυνθίων προσόψει τοῦ Παρνασσοῦ.

Δὲν ἔσεισαν μόνον τῆς μυροβόλου Ζακύνθου τὸ ἔδαφος τὸ εὐανθὲς οἱ χειμέριοι σεισμοὶ τοῦ Ἰανουαρίου, ἀλλ' ἐκλόνησαν τὴν γῆν ὅλην τὴν ἑλληνίδα, καὶ ἔσπειραν τὸ πένθος εἰς πᾶσαν καρδίαν ἀπ' ἄκρου ἕως ἄκρου σύμπαντος τοῦ ἑλληνικοῦ. Συνέβη εἰς τὸ ἔθνος ὅλον ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι τῷ θλιβερῷ ὁ τι συμβαίνει εἰς πόλιν ἀποβαλοῦσαν ἐκ θανάτου τὴν εὐειδεστάτην καὶ καλλικομωτάτην τῶν παρθένων καὶ βλέπουσαν ὠχρὰν καὶ ἀκίνητον ἐπὶ φερέτρου νεκρικοῦ τὴν εὐθαλῆ τῆς χθὲς παιδίσκην, ἥτις ἦτο τὸ ἄριστον αὐτῆς ἐγκαλλώπισμα, καὶ ἠὔφραινε διὰ τῆς ὠδῆς της, καὶ ἐγαλήνιζε διὰ τοῦ γέλωτός της. Ἡ Ζάκυνθος εἶνε ὁ κῆπος τοῦ Ἰονίου, εἶνε τὸ ἄσμα καὶ ὁ γέλως τῆς Ἑλλάδος.

Οὔγος Φώσκολος

Πῶς νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι ἐν τῷ ἀνθῶνι ἐκείνῳ, εἰς ὃν ἐνέπηξαν τὴν καλλίαν αὐτῶν αἱ Μοῦσαι, κεῖται ἡ ἀπέριττος στέγη, ὑφ' ἣν ἐγεννήθη ὁ Φώσκολος, ὅστις

θὰ διετήρει ἴσως τῆς νησιωτικῆς του πατρίδος τὴν φιλομειδῆ φαιδρότητα καὶ δὲν θὰ ἔψαλλε τοὺς Τάφους, ἂν δὲν ἐθόλωνε τὴν ζακυνθίαν του ἱλαρότητα ἡ πολύφροντις σκέψις πολυκινήτων ἐν Ἰταλίᾳ ἡμερῶν, ἃς ἔτι μᾶλλον ἔπειτα συνεσκότασαν τῆς Ἀλβίωνος αἱ ὁμίχλαι; Πῶς νὰ μὴ ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι καθ' ὃν χρόνον συνεκύκα τὴν ἀπὸ προαιωνίου νάρκης ἀνατινασσομένην Ἑλλάδα τῶν ὅπλων ὁ ὀρυμαγδὸς, τῆς νήσου ἐκείνης ὁ φοιβόληπτος βλαστὸς ἔλαβεν ἀνὰ χεῖρας τοῦ Τυρταίου τὴν λύραν, καὶ ἀπὸ τῶν ἐμμελῶν αὐτῆς χορδῶν ἐξαπέστειλεν εἰς τοὺς ὑπὲρ πατρίδος μαχομένους τὸ ἐγερτήριον ἐκεῖνο σάλπισμα τῆς ἐλευθερίας, ὅπερ ἔμελλε δικαίως νἀναδειχθῇ ὁ ἐθνικὸς ἡμῶν ὕμνος; Καὶ πῶς νὰ μὴ καυχᾶται ἡ Ζάκυνθος διὰ τὸ τέκνον αὐτῆς ἐκεῖνο, ὅπερ μόνον οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἡμεῖς ἔχομεν ἀνάγκην νὰ ὀνομάζωμεν Σολωμὸν, ἐκείνη δ' ἀρκεῖται καλοῦσα ποιητήν; Οὐδὲ εἶνε ὀλιγώτερον εὐώδη τὰ ζακύνθια ἄνθη, δι' ὧν ἔπλεξεν ὁ Κάλβος στεφάνους ἀθανάτους εἰς τὴν μνήμην τοῦ Ἱεροῦ λόχου, τοῦ Κανάρη, τῶν κατὰ τὸν ἀγῶνα θριάμβων τῆς πατρίδος. Ἑλλὰς καὶ Ζάκυνθος, ἰδοὺ αἱ δύο χορδαὶ τῆς κιθάρας τοῦ ἐμπνευσμένου Ζακυνθίου. Καὶ ἐν ᾧ μεγαλόφωνος ὑμνεῖ ἡ μοῦσά του ἀπὸ τῆς ξένης τὰς ἐθνικὰς νίκας, ἡ ψυχή του φέρεται ὅλη πρὸς τὴν γενέτειραν, καὶ, βρέχων τὴν λύραν μὲ τὸ δάκρυ τῆς νοσταλγίας, προσφωνεῖ φιλοστόργως τὴν πεφιλημένην Ζάκυνθον·

Ὦ φιλτάτη πατρίς,
ὦ θαυμασία νῆσος,
Ζάκυνθε· σὺ μοῦ ἔδωκας
τὴν ποιὴν καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος
τὰ χρυσᾶ δῶρα.

Ποτὲ δὲν σὲ ἐλησμόνησα,
ποτέ. Καὶ ἡ τύχη μ' ἔρριψε
μακρὰν ἀπὸ σέ· μὲ εἶδε
τὸ πέμπτον τοῦ αἰῶνος
εἰς ξένα ἔθνη.

Ἀλλ' εὐτυχὴς ἢ δύστηνος,
ὅταν τὸ φῶς ἐπλούτει
τὰ βουνὰ καὶ τὰ κύματα,
σ' ἔμπρὸς τῶν ὀφθαλμῶν μου
πάντοτε εἶχον.

Σὺ ὅταν τὰ οὐράνια
ῥόδα μὲ τὸ ἀμαυρότατον
πέπλον σκεπάζῃ ἡ νύκτα,
σὺ εἶσαι τῶν ὀνείρων μου
ἡ χαρὰ μόνη.

Τὸ κῦμα ἰόνιον πρῶτον
ἐφίλησε τὸ σῶμα·
πρῶτοι οἱ ἰόνιοι ζέφυροι
ἐχάϊδευσαν τὸ στῆθος
τῆς Κυθερείας.

Κι' ὅταν τὸ ἑσπέριον ἄστρον
ὁ οὐρανὸς ἀνάπτῃ
καὶ πλέωσι γέμοντα ἔρωτος
καὶ φωνῶν μουσικῶν
θαλάσσια ξύλα,

Φιλεῖ τὸ ἰόνιον κῦμα
οἱ αὐτοὶ χαϊδεύουν ζέφυροι
τὸ σῶμα καὶ τὸ στῆθος
τῶν λαμπρῶν Ζακυνθίων
ἄνθος παρθένων.

Μοσχοβολάει τὸ κλίμα σου,
ὦ φιλτάτη πατρίς μου,
καὶ πλουτίζει τὸ πέλαγος
ὑπὸ τὴν μυρωδίαν
τῶν χρυσῶν κίτρων.

Σταφυλοφόρους ῥίζας,
ἐλαφρὰ, καθαρὰ,
διαφανῆ τὰ σύννεφα
ὁ βασιλεὺς σοῦ ἐχάρισε
τῶν ἀθανάτων.

Ἡ λαμπὰς ἡ αἰώνιος
σοῦ βρέχει τὴν ἡμέραν
τοὺς καρπούς, καὶ τὰ δάκρυα
γίνονται τῆς νυκτὸς
εἰς ἐσὲ κρίνος.

Ἂς μὴ μοῦ δώσῃ ἡ μοῖρά μου
εἰς ξένην γῆν τὸν τάφον·
εἶναι γλυκὺς ὁ θάνατος
μόνον ὅταν κοιμώμεθα
εἰς τὴν πατρίδα.

Ἡ γενέτειρα τοῦ Φωσκόλου, ἡ πατρὶς τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Κάλβου δὲν εἶνε σήμερον ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας ἣν περιγράφουσιν αἱ στροφαὶ τοῦ Ζακυνθίου ἀοιδοῦ. Τὸ κῦμα τὸ ἰόνιον ἔπληξεν ὀργίλον, ἀντὶ νὰ θωπεύσῃ, τὴν σεισμόσειστον νῆσον, καὶ βαρέα ἀντὶ ἐλαφρῶν, μολύβδινα ἀντὶ καθαρῶν, τεφρόχροα ἀντὶ διαφανῶν ἐκάλυψαν τὰ σύννεφα τὸν οὐρανόν της, ὅπως μὴ ἡ λαμπὰς ἡ αἰώνιος ἡ βρέχουσα τὴν ἡμέραν τοὺς καρποὺς τῆς εὐφόρου νήσου προσίδῃ τὸν στυγνὸν σωρὸν τῶν ἐρειπίων, δι' ὧν ἔσπειρε τὸ ἔδαφός της ὁ βασιλεὺς τῶν ἀθανάτων.

Τὸ ἄσμα τῆς Ζακύνθου ἐσίγησε, καὶ ὁ γέλως της ἐσβέσθη. Ἡ δ' Ἑλλὰς περιφέρει τὸν δίσκον τῆς φιλανθρωπίας διὰ νὰ δώσῃ ὀλίγα ψιχία εἰς τοὺς λιμώττοντας, καλύμματα εἰς τοὺς ῥιγοῦντας καὶ τοὺς ἀσθενεῖς, μικρὰν σκέπην εἰς τοὺς ἀστέγους καὶ διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ ὄψιόν ποτε τὸ μειδίαμα εἰς τὰ χείλη ἐκεῖνα, παρ' ὧν παρελάβομεν τὸν γέλωτα καὶ τὸ ἄσμα. Εἰς τὸν δίσκον αὐτὸν προσφέρει ὁ Παρνασσὸς ὅ τι μόνον δύναται νὰ προσφέρῃ, ὀλίγον ἄσμα, ὀλίγους στίχους. Τὸ ἄσμα δ' αὐτὸ, τοὺς στίχους αὐτοὺς ἡ ἐλεήμων καὶ φιλόμουσος ὑμῶν καρδία μεταβάλλει εἰς ἄρτον καὶ παραμυθίαν διὰ τὴν Ζάκυνθον.

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΑΥΤΟΠΤΟΥ

Ἡ ὡραιοτάτη τῶν νήσων μας, ἡ ἑλληνικὴ τροφὸς τῆς μανωλίας, τῆς μπεγκονίας, τῆς μπουγαρινιᾶς, ἡ μυροβόλος Ζάκυνθος μὲ τὰ δάση τῶν μπανανεῶν της, τῶν ποικιλωτάτων ἑσπεριδοειδῶν της, ἡ ἀναμιμνήσκουσα μὲ τὴν πλουσίαν καὶ ὀργῶσαν φύσιν της τὰς χώρας τῶν Τροπικῶν καὶ μὲ τὸ ἄσμα της τὴν Ἰταλίαν, ἡ Ζάκυνθος ἡ τόσον δικαίως ἐπικληθεῖσα τὸ ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς, ἀπό τινων ἡμερῶν σχεδὸν δὲν ὑπάρχει. Τὸ γλυκύ της ἄσμα διεδέχθησαν οἱ θρῆνοι καὶ τὸ ἀεὶ γελόεν πρόσωπόν της βαθὺς πένθους πέπλος καλύπτει.

Αὐτόπτης τῆς καταστροφῆς μάρτυς θέλω σᾶς ἀφηγηθῆ διὰ τῆς ὠχρᾶς πεζογράφου γραφίδος τὸ ἀτύχημά της, ἐνῷ τῇ ἤξιζον πέντε στίχοι, ὅμοιοι πρὸς ἐκείνους, δι' ὧν ὁ μέγας ψάλτης της ὕμνησεν ἀθανάτως τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν.

*

Ἡ γειτονία τῆς Αἴτνης καὶ τοῦ Βεζουβίου, ὑπόγειοι σφαδασμοὶ ἀγνώστου ἔτι ἀφορμῆς τῇ ἐπιστήμῃ, αἱ ἄφθονοι τῆς νάφθης πηγαί της, τίς οἶδε τίνες ἄλλαι κρύφιαι τῆς Φύσεως ἰδιοτροπίαι ἀνατινάσσουσι καὶ συνταράττουσι καὶ δονοῦσι διὰ μέσου τῶν αἰώνων τὴν πάγκαλον ταύτην νῆσον καὶ μεταβάλλουσιν αὐτὴν εἰς γνήσιον ἀντίκρυσμα ἐν τῷ Ἰονίῳ Πελάγει τῆς ἐν τῷ Αἰγαίῳ Θήρας. Ἔτος σχεδόν, ἀφ' ὅτου ἡ Ἱστορία ἤρξατο χρονολογικῶς νὰ καταγράφῃ τὰ μεγάλα φυσικὰ φαινόμενα δὲν παρῆλθε χωρὶς νὰ σημειωθῶσιν ἄπειροι δονήσεις τῆς γῆς της, δύο δὲ καὶ τρεῖς ἰσχυροὶ σεισμοῦ ἀντίκτυποι. Κατὰ μακρότερα δὲ διαστήματα σεισμοὶ πραγματικοί, ἐπιτόπιοι, οἰκίας καταρρίπτοντες, ἀνθρώπους φονεύοντες καὶ σοβαρωτάτας προξενοῦντες ζημίας συνετάρασσον τὴν Ζάκυνθον. Ἐκ τούτων ὀνομαστότατοι ὑπῆρξαν οἱ τῶν ἐτῶν 1650, 1673, 1696, 1713, 1727, 1742, 1767 καὶ 1791. Κατὰ τὸν αἰῶνα, οὗ μετ' ὀλίγον θὰ ἐξέλθωμεν, ὀνομαστότατοι σεισμοὶ ὑπῆρξαν ὁ τοῦ 1820 καὶ ἰδίᾳ ὁ τοῦ 1842, ἀνήμερα τοῦ ἁγίου Λουκᾶ συμβάς, οὗ τὴν φρικτὴν μανίαν αὐτόπται μάρτυρες μοὶ διηγήθησαν ἐν φρίκῃ. Καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους δ' ἐκείνου ἔτος δὲν παρῆλθε χωρὶς νὰ σεισθῇ ἡ καλὴ νῆσος, χωρὶς νὰ φρικιάσωσιν οἱ τόσον εὔθυμοι καὶ τόσον γνήσιοι τῆς ἀπολαύσεως, τοῦ γέλωτος, τοῦ ἄσματος ἐρασταὶ κάτοικοί της.

Ἐφέτος ὅμως τὸ πρᾶγμα ἐδεινώθη καὶ κακοὶ προάγγελοι δυσθύμους κατέστησαν τοὺς Ζακυνθίους. Ἀπ' αὐτῆς σχεδὸν τῆς τοῦ ἔαρος ἐνάρξεως, ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Ἰουλίου ἡ γῆ ἤρξατο σειομένη, ὑπόκωφοι κρότοι, ὡσεὶ πολλῶν βοῶν μυκωμένων, ἐτρόμαζον τὰ παιδάκια καὶ ἔθλιβον τοὺς μεγάλους, ἐνῷ αἱ τῆς νάφθης πηγαὶ καὶ ἀφθονώτεραι καὶ ἀγριώτεραι καθίσταντο. Οὕτως ἐξηκολούθησε σειόμενον καὶ συνταρασσόμενον τὸ ἔδαφος μέχρι τῆς 15 Αὐγούστου, ὁπόταν οἱ Ζακύνθιοι ἠσθάνθησαν τὸν πρῶτον ἰσχυρὸν σεισμόν. Ὁ τρόμος των ὑπῆρξεν ἰσχυρώτατος καὶ λίαν εὔλογος, εὐτυχῶς μικρὰ διακοπή, καὶ εἶτα ἀσθενὴς ἐπανάληψις τῶν σεισμικῶν δονήσεων τοὺς ἔκαμε ν' ἀναθαρρήσωσιν, ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ διευθυντὴς τῆς Ἀνατολικῆς Τηλεγραφικῆς Ἑταιρίας κ. Φόρστερ, ὅστις ἐπὶ μακρὰ ἔτη τὴν Ζάκυνθον ὑπὸ σεισμολογικὴν ἔποψιν μελετᾷ, ἐλπίσας, ὅτι ἡ θεομηνία κατέπαυσεν, προήγγειλε διὰ τῆς ἐφημερίδος «Ἀκροπόλεως» τὴν ἄφευκτον κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀπὸ τῶν σεισμῶν ἀπαλλαγὴν τῆς νήσου.

Ἄλλως ὅμως ἔδοξε τῷ Πλούτωνι καὶ τὴν ἑσπέραν τῆς 18ης Ἰανουαρίου μηκυθμὸς ἰσχυρός, καὶ παλμικὴ κίνησις τῆς γῆς ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ εἶτα περιστροφικὸς σάλος ἐκ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς διέτρεξεν, ὡς σπασμὸς τὴν νῆσον καὶ συνεκλόνησεν αὐτὴν ὁλόκληρον ἐκ τῶν μυχιαιτάτων. Οἱ ἀτυχεῖς Ζακύνθιοι περίτρομοι ἐξῆλθον τῶν οἰκιῶν των, ἃς εἶδον διαρραγείσας, καὶ γονυπετήσαντες θερμὰς πρὸς τὸν πολιοῦχον των Ἅγιον Διονύσιον ἀπέτειναν δεήσεις. Πρὸς στιγμὴν ἤλπισαν, ὅτι τὸ κακὸν παρῆλθε καὶ ἀναθαρρήσαντες εἰσῆλθον ἐκ νέου εἰς τὰς οἰκίας των ἐξετάζοντες τὰς ἐπελθούσας εἰς αὐτὰς καταστροφὰς καὶ σκεπτόμενοι πῶς θὰ τὰς διορθώσωσιν. Ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου ὅμως στυγνὴ τοὺς κατέλαβεν ἀπελπισία καὶ ἀλλεπάλληλοι δονήσεις, καὶ τοὺς διαρραγέντας τοίχους κατέρριπτον, καὶ κακοῦ τρομεροῦ προάγγελοι ἐγίγνοντο. Ἐν τοιαύτῃ φρικτῇ ἀγωνίᾳ διῆλθον οἱ Ζακύνθιοι τὴν νύκτα τῆς 18ης πρὸς τὴν 19ην Ἰανουαρίου, ὁπόταν τὴν πρωϊνὴν ὥρα 6 ¼ ἐπῆλθεν ἡ τρομερὰ καταστροφή. Οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων κατάκοποι ἐκ τῶν συγκινήσεων καὶ ἀπατηθέντες ἐκ τῆς ἐπὶ δίωρον καταπαύσεως τῶν δονήσεων ἐκοιμῶντο. Κακὸν ὅμως ξύπνημα τοὺς ἀνέμενε. Σεισμὸς μετὰ δεινοῦ δούπου καὶ φρικτοῦ μηκυθμοῦ διαρκέσας 18 ἢ κατ' ἄλλους 22 δευτερόλεπτα ἀπετελείωσεν, ὅ,τι ὁ τῆς ἑσπέρας σεισμὸς εἶχεν ἀρχίσει. Οἱ διερρωγότες τοῖχοι κατέπεσον, ἕτεροι διερράγησαν καὶ ἀφῆκαν τὰς στέγας νὰ καταπέσωσι, δωμάτια ὁλόκληρα ἐκρημνίσθησαν, θεμέλια ἐξῆλθον τῶν κογχῶν των καὶ κατὰ τὴν γραφικὴν τῶν Ζακυνθίων ἔκφρασιν οἱ τοῖχοι *ἠλέσθησαν.*

*

Ἀπερίγραπτος καὶ ἀκατανόητος εἰς μὴ αὐτόπτην μάρτυρα σκηνὴ ἐπηκολούθησε. Ἔκφρων ὁ λαός, γυναῖκες, παιδία, ἄνδρες ἀνετινάχθησαν τῶν κλινῶν των καὶ ἐζήτησαν ἐν τῇ φυγῇ τὴν σωτηρίαν, ἀλλ' ἐν τῷ σκότει καὶ τῇ παραζάλῃ φρικτὰ ἐπηκολούθησαν δράματα. Οἱ μὲν ἀπὸ τῶν κλινῶν ἀναπηδήσαντες, ὡς ὁ Εἰσαγγελεὺς κ. Τσιμπουράκης, ἐπληγώθησαν βαρέως ἐκ τῶν ἐξακολουθούντων νὰ καταπίπτωσι τεμαχίων τῶν τοίχων, ἄλλοι ζητοῦντες νὰ κατέλθωσι τὴν κλίμακα κατεκρημνίζοντο αὐτῆς, μόλις συγκρατουμένης ἐπὶ σαλευθέντων ἐκ τοῦ σεισμοῦ *ἀγκωναρίων*, οἱ πλειότεροι τέλος ἐν τυφλῇ φυγῇ ἐπληγώνοντο ἐν τῇ ὁδῷ ἐκ τῶν καταπιπτόντων τεμαχίων τῆς στέγης ἢ τῶν κεράμων. Δύο δέ, μία γυνὴ καὶ εἷς ἀνὴρ ἐργατικός, ὁ Τσαούσης, εὑρῆκαν τὸν θάνατον ὑπὸ σωρὸν ἐρειπίων. Τοῦ τελευταίου τούτου ὁ θάνατος τραγικώτατος καὶ ὅλως μοιραῖος ἀξίζει νὰ περιγραφῇ ἰδιαιτέρως. Ὁ ἀτυχὴς κατῴκει ἐν μικρῷ καὶ ταπεινῷ οἰκίσκῳ ἐν τῇ πτωχῇ τῆς Ἁγίας Ἄννης συνοικίᾳ. Ὁ οἰκίσκος οὗτος, ὃν ἐπεσκέφθην, ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν δωματίων· τὸ πρῶτον, τὸ ἐν τῇ εἰσόδῳ, ἐχρησίμευεν ὡς αἴθουσα, ἑστιατόριον κτλ. τὰ δύο ἐν τῷ βάθει, ὡς κοιτῶνες. Ἐν τῷ πρὸς δεξιὰν τῷ εἰσερχομένῳ ὁ Τσαούσης ἐκοιμᾶτο μέχρι τῆς ἑσπέρας ἐκείνης. Πτοηθεὶς ὅμως ἐκ τοῦ πρώτου σεισμοῦ καὶ πεποιθώς, ὅτι ἐν τῷ δευτέρῳ δωματίῳ πλείων ὑπῆρχεν ἀσφάλεια μετεκόμισε τὴν κλίνην του εἰς αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῇ πεποιθήσει ταύτῃ ἀπεκοιμήθη. Μοιραῖον ὅμως ἦτο νὰ ἀποθάνῃ καὶ ἐνῷ διὰ τοῦ δευτέρου σεισμοῦ τὸ δωμάτιον, ἐν ᾧ πρότερον ἐκοιμᾶτο οὐδὲν σχεδὸν ἔπαθε, τὸ δωμάτιον εἰς ὃ κατέφυγεν εὑρέθη σωρὸς ἐρειπίων τὴν ἑσπέραν καὶ ὁ Τσαούσης νεκρὸς ἐπὶ τῆς κλίνης του!

*

Ἡ φρίκη καὶ ὁ τρόμος τῶν γυναικῶν ἰδίᾳ καὶ τῶν παιδίων ὑπῆρξεν ἀπερίγραπτος. Νευροπαθέστεραι καὶ δειλότεραι τῶν ἀνδρῶν κατελήφθησαν ὑπ' ἀληθοῦς παραφροσύνης αἱ ἀτυχεῖς Ζακυνθίαι,